תנ״ך · אחרונים · אלשיך · נביאים

מראות הצובאות על שופטים

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מראות הצובאות על שופטים

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מראות-הצובאות-על-שופטים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ו 7
פסוק ח 7
פסוק טז 8
פסוק יט 8
פסוק כב 9
פרק ב 9
פסוק א 9
פסוק ב 10
פסוק ו 10
פסוק ז 11
פסוק יז 12
פסוק כ 12
פרק ג 13
פסוק ה 13
פסוק ז 13
פסוק יב 14
פסוק טו 14
פרק ד 15
פסוק ד 15
פסוק ח 16
פסוק יא 16
פרק ה 17
פסוק א 17
פסוק ב 17
פסוק ג 17
פסוק ד 17
פסוק ה 18
פסוק ו 19
פסוק ז 19
פסוק ח 19
פסוק ט 20
פסוק י 20
פסוק יא 20
פסוק יב 21
פסוק יג 21
פסוק יד 22
פסוק טו 22
פסוק טז 22
פסוק יז 23
פסוק יח 23
פסוק יט 23
פסוק כ 23
פסוק כב 23
פסוק כג 24
פסוק כד 24
פסוק כה 25
פסוק כו 25
פסוק כז 26
פסוק כח 26
פסוק לא 27
פרק ו 28
פסוק ז 28
פסוק ח 28
פסוק יא 29
פסוק יב 30
פסוק יג 30
פסוק יד 31
פסוק טו 32
פסוק טז 32
פסוק יז 32

פסוק יח 33
פסוק כא 33
פסוק כב 34
פסוק כה 34
פסוק כו 34
פסוק כח 35
פסוק לא 35
פסוק לו 35
פרק ז 36
פסוק ד 36
פסוק יג 37
פסוק יד 38
פסוק טו 38
פסוק טז 38
פרק ח 39
פסוק ז 39
פסוק כז 39
פרק ט 40
פסוק ח 40
פסוק כח 40
פרק יא 41
פסוק ו 41
פסוק טו 41
פסוק טז 42
פסוק יח 42
פסוק יט 42
פסוק כב 42
פסוק כג 42
פסוק כה 43
פסוק לא 43
פרק יג 43
פסוק ב 43
פסוק ו 44
פסוק ז 45
פסוק ח 45
פסוק ט 45
פסוק יא 46
פסוק יב 46
פסוק טו 46
פסוק טז 46
פסוק יז 47
פסוק יח 47
פסוק יט 47
פסוק כ 47
פסוק כב 48
פסוק כג 48
פסוק כד 49
פרק יד 49
פסוק א 49
פסוק ב 49
פסוק טו 50
פסוק כ 50
פרק טז 51
פסוק א 51
פסוק ד 51
פסוק ט 51
פסוק כא 52
פרק יט 52
פסוק כב 52
פסוק כג 52
פסוק כה 52
פסוק כט 52
פרק כ 53
פסוק א 53

פסוק ג 53
פסוק ד 53
פסוק ה 53
פסוק יב 54
פסוק יג 54
פסוק יד 54
פסוק יח 54
פסוק כ 55
פסוק כג 55
פסוק כה 55
פרק כא 56
פסוק ג 56
פסוק כב 57
פסוק כד 57

פרק א

פסוק א

ויהי אחרי מות יהושע כו'. למה שהיה בכל אחד מחלקי כל שבט ושבט מקומות בלתי פנוים מיושביהם והיו צריכים כל שבט לפנות חלקו מהנשארים בו וה' אמר שכל מקום אשר ידרוך כף רגל יהושע וכבש לפניו והוא ינחילנו את ישראל ויהי בשכבו אמרו ישראל אין איש אתנו שזכותו יכבשו הכלל והפר' כי אם שכל שבט ושבט יכבוש כל יושבי תבל נחלתו הנותרים במקומותם וייראו מאד פן יתחיל בחלק שבט בלתי מצליח בעצם פן יימס את לבב אחיו מש"כ אם הלוחם תחלה יצליח שיחזי' את לב כל השאר וז"א **מי יעלה לנו** כלו' ר כי גם שהלוחם תחלה על חבל נחלתו היה לוחם עכ"ז יתייחס ללוחם בעד הכל כי הצלחתו מועלת לכלם אז ויאמר ה' יהודה כו' ובראות יהודה כי כן רצה להוסיף זכות על זכותו לעשות דרך הטיבו את אחיו לקיים ואהבת לרעך כמוך למען ייטב לו ולאחיו עמו והוא כי ראה כי בברכות אשר בירך משה איש האלהים את בני ישראל לא ייחד ברכה לשמעון באופן תמעט הצלחתו על כן אמר לו עלה אתי בגורלי והלכתי אתך בגורלך ויהי כי ידע יהודה ענין מאמרם ז"ל שגם שלא ייחד ברכה לשמעון שותפו עם יהודה שאמר שמע ה' קול יהודה כי באו' שמע כיוון לכלול עמו את שמעון בתוך ברכתו על כן אמר לו עלה אתי בגורלי והלכתי גם אני אתך וז"א לשמעון אחיו כי מי לא ידע ששמעון הוא אחיו אלא כיוון על התחברות אחוה יתירה שנכלל בברכתו ויחברהו בכיבוש נחלתו שיתברכו יחד ואמר וילך אתו שמעון ויעלו יהודה ולא אמר ויעלו שניהם לומר כי יהודה אמר עלה אתי בגורלי והלכתי אתך בגורלך בשמעון אמר עליה ובעצמו הליכה כי בענותנותו ייחס המעלה את שמעון לומר שזכותו הוא ייטיב ויקנה מעלה אך הוא יתב' על ענותנות יהודה היפך וייחס העליה את יהודה ועל כן רוח הקדש אמרה ביהודה עליה ובשמעון הליכה. או יאמר כי יהודה אמר אתה עושה צדקה עמי לכן אתה הוא העולה בזכותך אך רוח הקדש צווחת כי נהפוך הוא כי רב זכות מקבל הטובה ע"ד מאמרם ז"ל על נותן לרש כי יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני העני עושה עם בעל הבית וזהו שבשמעון אמר הליכה וילך אתו שמעון וביהודה אמר עליה ויעל יהודה וגומר שהוא לענין העליה אך הנצחון לשניה' היתה כי הנה ויתן ה' את הכנעני והפריזי בידם:

פסוק ו

וינס וכו'. הנה אין מדרך כובשי מלכים לקצץ ידים ורגלים רק לכלכלם או להמיתם על כן אמר שבעים מלכים בהונות ידיהם ורגליהם מקוצצים היו מלקטים תחת שלחני כאשר עשיתי כן שלם לי אלהים לומר לא עשו אלה לי כי האלהים והוא ית' על הצדיקו עליו את הדין עשה שמת מיתת עצמו ואל המיתו לא נשאו נפשם וזהו ויביאוהו ירושלים וימת שם והיות מלך גדול כזה ששבעים מלכים היו מלקטים תחת שלחנו ואינו נזכר אפי' בשם מלך וגם בזק אינה כרך גדול כשאר כרכי' גדולים נזכר ואיך יתכן כי אדון עיר קטנ' יהיה שבעי' מלכים קצוצי בהונות מלקטי' תחת שלחנו מה שלא היה לשו' א' מכל ל"א מלכים וגם זה לא נמנה בכלל הל"א מלכים והו' לפי דבריו גדול מכולם אך הנ' במאמר' ז"ל כי הל"א מלכים לא היה ממשלות' ארץ כנען בלבד כי אם הן המה מלכי כללו' העולם בארצות' וגוייה' כי אם שכל א' היה לו חלק באר' הלזו כל אחד מה' כרך או עיר ויתכן כי אדוני בזק היה מלך גדול משל ממשל רב בארצו אך חלקו בארץ כנען עיר קטנה משאר כרכים ועיירות גדולות אשר ליתר המלכים ולהיות בזק מקום קטן לא נמנה עם שאר מקומות הנמנים בס' יהושע ולא נקרא מלך בזק כי לא היתה לה חשיבות לכנות עליה שם מלכות לאדוניה כי אם אדני בזק כי אין המקום כדאי לכנות עליה על שם בעליו אדר מלכות לומר מלך בזק כי במה נחשבה היא כי אם אדוני בזק כי עד פה תבא מדרגת שררת המקום אך במקומו מלך גדול היה ושם היו שבעים מלכי' מלקטי' תחת שולחנו כאשר אמר:

פסוק ח

וילחמו כו' הנה נבוכו המפרשים אם ירושלים וחברון ודביר נכבשו בימי יהושע כי שלשתן נמנו במלכים אשר כבש יהושע אך אין הדבר קשה כי שם המלכים נועדו על יהושע והמה יצאו את העיר אשר לכל אחד מהם והרגם יהושע את מלך ירושלים ואת מלך חברון ואת מלך דביר אך עדן היו יושביהן יושבים במקומותם עד אחרי מות יהושע ואז נלחמו עם יושביהן וז"א **וילחמו בני יהודה בירושלם וילכדו אותה** שהוא בה ולא במלכה כי מת וכן וילך יהודה אל הכנעני היושב בחברון כלומר אך לא את מלכם כי הרגו יהושע וכן וילך משם אל יושבי דביר כו' שהוא את יושביה אך לא את מלכה כי איננו מאז ומה שמספ' גם בספר יהושע איך כבש כלב את חברון הוא כי שם נאמר נמשך אחר סיפור מה שאמר כלב ליהושע יזכור אשר צוה משה על פי ה' ואגבו סיפר איך נתאמת כי מה' היתה לו כי ראו כי קשתה ידו על ילידי הענק אך הענין היה אחרי מות

יהושע כי על כן סופר גם פה כי הוא מקומו ודברי בת כלב אל אביה ועניין. רז"ל הזכרנום בספר יהושע:

פסוק טז

ובני קני כו' הסמך זה פה יהיה במה שאמרו ז"ל כי דביר ההזכר היא התורה שלש מאות הלכות שנשתכחו באבלו של משה והחזירם עתניאל בפלפולו וזהו אשר יכה את קריית ספר ולכדה כו' והנה ידוע כי עתניאל הוא יעבץ וארז"ל וממשפחת סופרים יושבי יעבץ תרעתים שמעתים שוכחים כי זכו **בני קני חותן משה** ללמוד בבית מדרשו של יעבץ וזה יאמר ובני קני ללמוד עם עתניאל **עלו מעיר התמרים** הוא דושנה של יריחו שניתנ' להם אל מדבר יהודה ועזבו דשן נחלתם ללמוד תורה מעתניאל בן קנז:

פסוק יט

ויהי ה' את יהודה כו' ראוי לשים לב אל אומר **כי לא להוריש** כי הראוי יאמר ולא הוריש. ועוד מה זו טענה **כי רכב ברזל** לו והלא ה' איש מלחמה היה הלוחם מלחמותם ולקש יחשבו לפניו. ועוד אומר ויתנו לכלב את חברון כו' כי הנה זה נאמר באורך זה פעמי' בספר יהושע ובספר זה למעל' ולמה חזר להזכירו פה. אך יאמר ויהי ה' את יהוד' **ויורש את ההר** ובאשר ה' אתו אין דבר יעמוד לפניו ורכב ברזל לאין דומי' אך מה שלא ירשו העמ' הוי **כי לא להוריש** כלו' כי לא רצה יהודה הנז' **להוריש את יושבי העמק** על **כי רכב ברזל להם** כלומר שאלו רצה להוריש היה יורש כי אין מעצור לה' על רכב ברזל והראיה שאלו בטחו בה' היו כובשים כי הלא גדול' מזו היתה להורי' את ג' בני הענק שכל העולם היו מתבהלי' מהם והיו בני אדם בעיניהם כנמלי' ועכ"ז כלב מבלי היות כל שבטו עמו הוריש' כי הנה ויתנו לכלב את חברון ויור' את ג' בני הענק עם היות כי מי יעמוד לפני בני ענק וא"כ הוי אומר כי אין זה רק כי בטח בה וינחם בעדו ובכן מכ"ש שהיה הוא מוריש ליהודה את העמק אחר שויהי ה' את יהודה אלא שלא שתו לבם אל הבטחון הראוי ולא ערבו אל לבם להורישם. וראוי לשום לב כי למעלה נאמר ויבא יהושע בעת ההיא ויכרת את הענקי' מן ההר ובספ' זה נאמר וילך יהודה אל הכנעני היושב בחברון וכו' ויכו את ששי ואת אחימן ואת תלמי ופה נאמר ויתנו לכלב כו' ויורש משם את שלשה בני הענק ואפשר כי יהושע הכרית מציאותם מן ההר כי ברחו מכל תחום ההר ואחרי מות יהושע חזרו לחברון ואז כלב גרשם משם וזהו ויורש משם את ג' בני הענק ואחר היותם חוץ לחברון הדביקום כללות שבט יהודה ויכום וימיתום:

פסוק כב

ויעלו בית יוסף כו' אחרי או' כי יהודה עם היות שהיה ה' עמו לא שת לבו להורי' את יושבי העמק מפני הרכב ברזל ולא למד מכלב שויורש את ג' בני הענק אמר כי כאשר הוא אשר לא טוב עשה כן יוסף שעם היות כי וה' עמם וראו אשר הצליחם ה' בלוז שמבוא העיר היה אילן א' שהיו נכנסים א' א' ועכ"ז הכו את העיר לפי חרב ועכ"ז לא הוריש מנשה את בית שאן ואת כל הערים האלה ובמקום שבראות חוזק בעצמ' היה להם להוריש אדרבה ויהי כי חזק ישראל וישם את הכנעני למס והורש לא הורישו וכן אפרים שמבית יוסף לא הוריש את הכנעני כו' ופשתה המספחת גם בשאר שבטים כי זבולון לא הוריש וכו' אשר לא הוריש וכו' נפתלי לא הוריש וכו' וע"י כן ויעל מלאך וכו':

פרק ב

פסוק א

ויעל מלאך כו'. ראוי לשום לב כי הלא יראה כי כונת הנביא לומר שהיו כפויי טובה אל אל מוציא' ממצרים והביאם אל ארץ ישראל ולפי זה אומרו **אשר נשבעתי לאבותיכם** לא היה צריך לאומרו. ועוד שיראה שמוכיחם על כורתם ברית עם הגוים אך לא כן היה כי אם שהשאירום ביניה' ואם התוכחת הוא שלא נתצו מזבחותיהם איך יאמר מה זו עשיתם כי הלא שב ואל תעשה הוא ועוד למה כפל ולא שמעתם בקולי מה זאת עשיתם. ועוד מה זו שאלה לומר מה זאת עשיתם והל"ל למה זאת עשיתם. ועוד כי גזרת אומרו **ואומר לא אפר** וכו' היה ראוי שיאמר וגם אני אפר את בריתי ולא לומר וגם אני לא אגרש כו'. ועוד אומרו וישלח יהושע את העם כו' כי הלא ענין מלאך ה' ואשר בכו הלא היה אחרי מות יהושע ואיך מביא אחרי כן מה שכבר היה מימים ושנים וכן ענין מיתת יהושע ומקום קבורתו הלא נזכר בספרו וספר זה מתחיל ויהי אחרי מות יהושע ואיך אחר סיפור מה שאחרי מותו יספר מיתתו:

אמנם הלא ספר כי לא הוריש מנשה את בית שאן כו' ואפרים לא הוריש את הכנעני זבולן לא הוריש כו' אשר לא הוריש כו' נפתלי לא הוריש כו' והנה בהיות יד הגוים תקפה תקל אשמת ישראל אך סיפר כי ויהי כי חזק ישראל וישם את הכנעני למס והורש לא הורישו. וראוי לדעת כי אומרו והורש לא הורישו הוא מיותר. אך הוא כי הוא יתברך רצה לנסות את ישראל להחזיק ידם אם יורישו את הכנעני אך הם לא כן עשו כי אם וישם אותו למס והורש שהיה רצונו יתבר' לא הורישו וכן ותכבד יד בית יוסף ויהיו למס ולא הורישו אז על זה ויעל מלאך ה' כו' במלאכות ה' ויאמר אעלה כו' כלומר אל יעלה

על רוחכם כי קיימים אתם לעול' בארץ הלזו כי ירושה היא מאבותיכם ותנחלו לעולם כי כן נשבעתי לתתה לנחלה לבניהם באותן כי בעברכם רצוני לא תצאו ממנה כי לא כן הוא כי לא היתה השבועה כי אם להעלות אתכם ממצרים ולהביא **אתכם אל הארץ** בלבד וזהו **ויאמר אעלה אתכם** מארץ מצרים **ואביא אתכם אל הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם** כלומר כי העליה ממצרים עד **הביא אתכם אל הארץ** בלבד היתה השבועה אך התמדתכם בה הוא דבר שביני וביניכם.

פסוק ב

והן אמת כי ואומ' לא אפר בריתי אתכם לעולם אך זה הוא על מנת שואתם **לא תכרתו ברית ליושבי הארץ הזאת** כלומר וקרובים אתם לכרות להם ברית ואפר בריתי ואגרש אתכם והלא תאמרו הנה עד כה לא כרתנו ברית עם כל זה שתים רעות בידכ' אחת כי אמרתי את **מזבחותיהם תתוצון ולא שמעתם בקולי** ועל אשר אמרתי שלא תכרתו להם ברית הנה ידעתי שעד כה לא כרתתם ברית אך **מה זאת עשיתם** שהחזקתי ידיכם ושמתם אותם למס כלומר מה זאת שעם שאינו כריתת ברית מה היה האם דבר טוב הוא כי הלא גם זה רע וקרוב אל כריתת ברית וגם אני אעשה זאת לכם מדה כנגד מדה על שלא כרתם להם ברית גם אני לא אפר את בריתי אך וגם אמרתי כי כנגד מה שקיימתם אותם בהיות ידכם תקפה גם אני אחזיק ידם ולא אספיק בידכם לגרשם מפניכם שתחת המס והיו לכם לצדים ותחת אשר לא נתצתם מזבחותם ואלהיה' יהיו לכם למוקש סיפר הכתוב איך התפעלו ויבכו בעת ההיא גם שלא בקשו מאתו יתברך יהי אתם לגרשם.

פסוק ו

והנה עתה לא יבצר פתחון פה מלב איש כמשיב בעד ישראל להשיב האשם אל יהושע לומר למה לא טיהר את הארץ עד בלתי השאיר שריד בשו' נחלה מכל שבט מישראל לז"א וישלח יהושע כו' והוא כי הנה יהושע בנחלת כל שבט ושבט הוריש את כל רוב כל נחלה ונחלה ומעט בכל נחלה נשאר במעט מהגוים ההם ויהושע שלחם איש לנחלתו להושיב' במה שכבר היתה נחלה שהוא ברוב המקומות שבכל שבט וזהו **וישלח יהושע את העם** והן אמת שאם היו אומרים לו שילך אתם עד כלה גרש יגרש את כלם היה עושה אלא שהם בטחו על היותם בני ישראל אשר ה' אתם והם יוכלו לבער כל הגלולים מן הארץ וזהו **וילכו בני ישראל איש לנחלתו לרשת את הארץ** כי גם אשר עדן לא היה פנוי ולא הורישו יהושע רצו הם לרשת אותו מבלי יהושע נמצא שאין אשמת דבר על יהושע כי אם על כל שבט ושבט שלא הורישו את שכניהם הרעים והנה השני דברים שאמר להם הנבי' בשם ה' שלא יספיק בידם לגרש את הגוים אשר לא הורישו. שנית

שאלהיהם יהיו להם למוקש על הא' היה קושי לומר כי מיהושע נהיה הדבר וכבר תירץ הדבר כמדובר. ועל הדבר השני יש קושי אחר שהרי עברו כמה שנים ולא נוקשו באלהי העמי' ההם לז"א אין להחזיק להם טובה כי אם ליהושע וזקני דורו כי ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים כו' וזה היה שנים רבות כי הנה וימת יהושע כו' בן מאה ועשר שנים ואם היו מרגישי' מיתתו על שהיה מדריכם לעבודת ה' היה עושה רושם בהם לעבוד את ה' תמיד גם אחרי מותו אך אדרבה היו מתעצלים בהספדו עד שגעש עליהם ההר לקוברם וזהו ויקברו כו' מצפון להר געש ואר"זל שגעש עליהם ההר לקוברם וגם הועיל זכות יהושע לדור הנמצא במותו כי וגם כל הדור ההוא נאספו אל אבותיו אלא שויקם דור אחר כו' ואז ויעשו כו' כאשר יתבאר בס"ד:

פסוק ז

ויעשו כו' ראוי לשית לב כי בכלל אומרו שעבדו את הבעלי' הו' שעשו את הרע בעיני ה'. ועוד שאחר אומרו ויעבדו את הבעלים ידוע הוא שעזבו את ה' וילכו אחרי אלהים אחרים. ועוד או' וישתחו להם כי בכלל אשר אמר ויעבדו את הבעלים היא ההשתחויה שבכלל עבודה. ועוד אומרו ויעבדו את ה' אחר שכבר נאמר למעלה. אך יאמר כי דרך היצה"ר להתחיל במעט ולהיות הולך וגדול במעשה הרע כך תחלה ויעש הרע בעיני ה' שהוא בדברים קלים בלתי קשים בעיני הבריות או בסתר שאינם נגלים רק לעיני ה' הרואה ללבב אך מזה נמשך מעט מעט עד שויעבדו את הבעלים ופירש ואמר ויעזבו כו' והוא בשו' לב כי פה נאמר ויעזבו את ה' וילכו אחרי אלהים אחרים ולמט' הוא אומר ויעזבו את ה' ויעבדו את הבעל כו' אך הוא כי בתחלה עלה בדעתם כי יותר יהיו מושגחים מדברים קרובים אליהם כהוברי השמים ודומיהם מואל עליון שעל השמים כבודו ושמו לבם ללכת אחרי אלהים אחרים לראות אם יושגחו מהם ולח דעת ולא תבונה לאמר כי ה' אלהינו משגיח בעה"ז ומציל אותנו למטה בארץ ולא יעצרנו הגשם אשר לעולם הלזה ואיכה ועזבוהו ללכת אחרי אלהים אשר הם אחרים לעובדיהם וזהו ויעזבו את ה' אלהי אבותם המוציא אותם מארץ מצרים שאין השגחה גדולה מזו בארץ מתחת וילכו אחרי אלהים אחרים ומלכתם אחריהם לראות אם יושגחו מהם נמשך כי וישתחוו להם ומזה נמשך אחר כך לעשות גם להכעיס וזהו ויכעיסו את ה' ועדיין היו עובדים גם את ה' ועוד מעט ויעזבו את ה' ויעבדו לבעל ולעשתרות בלבד ולא את ה' וזהו אומרו למעלה ויעבדו וילכו כו' ופה הוא אומר ויעזבו ויעבדו כי שם היתי' עזיבה ללכת אחריהם לראות אם יושגחו ופה עזיבת עבודתו לגמרי לעבוד את זולתו כמדובר:

פסוק יז

וגם אל שופטיהם לא שמעו כו' הנה כהלכות תשובה כתב הרמ"בם כי א' מהדברים המונעים התשובה הוא המבז' את רבותיו שאינו הולך אליה' לשמוע דרך ה' ותורתו ומצותיו ואיך ישוב וכן מרגל' בפומייהו דרז"ל ובפרט על פסוק שמעו ותחי נפשכם כי כל התשובה תלויה בשמיעה שאמרו שאומר הקב"ה איני כרופא בשר ודם שאינו מרפא את המוכה בכל איבריו ברטיה אחת באחד מאבריו אלא רטיה בכל מכה אבל אני אדם מוכה בכל איבריו כלומר שחטא בכל אחד מהם וברטיה א' באזנו מתרפא כלו שהו' שפות' אזנו לשמוע את מצות ה' שמזה יבא לשמו' ולעשות ושב עד ה' וזהו שמעו ותחי נפשכ' וזה יתכן יהי' ענין הכתוב הלז כי אחרי אומרו ויקם ה' שופטים ויושיעום אמר **וגם אל שופטיהם לא שמעו** והלא תאמר היתכן כי אם ישמיעו להם מצות ה' ותוכחותיו שלא יקבלו וישובו דע כי הטעם הוא כי הנה **זנו אחרי אלהים אחרים וישתחוו להם** ועכ"ז אם היו פותחים אזנם לשמוע היו שבים כי הוא דרך התשובה אך **סרו מהר מן הדרך אשר הלכו אבותם** שהדרך היא לשמוע מצות ה' וע"י שלא רצו לשמוע **לא עשו כן** שהוא כמצות ה' הנזכרות על שלא רצו לשומען וקראו דרך אבותם הוא מ"ש ז"ל כי נשתבחו ישר' לשמוע תוכחות מוסר כאשר עשו ממשה ששמעו כל תוכחות שבמשנה תורה ואין פוצה פה ומצפצף:

פסוק כ

ויחר אף ה' כו' אחרי אומרו למעלה כי אמר ה' כי הגוים אשר לא הורישו כל שבט ושבט מנחלתו יהיה להם למוקש ושכן היה כי ויעזבו את ה' כו' וילכו אחרי אלהים אחרים אשר סביבותיהם כו' והלא יקשה על זה שאם כן איפה שאלה הם אשר גרמו לעצמם למה אותם שלא היו בקרב נחלתם שהם חמשת סרני פלשתים והכנעני והצדוני והחוי יושב הר הלבנון מהר בעל חרמון עד לבא חמת אשר כל אלה אינם בקרב נחלת השבטים כי אם ממקום שנחלו וחוצה איך נשארו והלא יאשם יהושע שלא עבר עליהם להנחילם לישראל כי הנה אלה היו לשיכים ולצנינים לישראל לזה אמר דעו איפה כי אין על יהושע אשמת דבר כי הנה על כל דברי עונות הנאמרים באמת שהיו בישראל חרה אף ה' **בישראל ויאמר יען אשר** עבדו כו' גם אני לא אוסיף להוריש מן הגוים אשר עזב יהושע וימת למען נסות בם את ישראל כו' וינח ה' כו' ולא נתנם ביד יהושע ואלה הגוים כו' חמשת סרני כו' ונתן טעם ואמר למה בחר ה' בגוי' ההם לנסות את ישראל ולא באותם שלא הורישו בני ישראל ויהיו בקרבם כנזכר למעלה לז"א שבחר באלה שהם כל

אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען שהיו נופלים במלחמותם שלא בדרך טבע שאותם שידעו לא וערבו אל לבם להלחם בישראל:
או יאמר לנסות בם את ישראל לא את בני הדור הזה כי אם את כל אשר לא ידעו את כל מלחמות כנען שהיו נופלים לפני ישראל שלא בטבע שאלה יכירו את ה' יתברך ולא יסורו ממנו רק למען היות דעת דורות בני יש' הבאים למען שדעתם הוא ללמדם מלחמה בחושבם שבטבע הדבר תלוי וינסה הוא יתברך במה שיראו שידיעת מלחמה לא תושיע למו רק ללמד מהכנעניים שקדמו לא ידעום הדורות ההם וחזר ואמר רק אשר וכו' לומר כי מתחלה לא ידעו את כל מלחמות כנען כי אם קצתם אך נמשך אח"כ כי אשר לפנים לא ידעום כלל:

פרק ג

פסוק ה

ובני ישראל ישבו כו' הנה כתבנו כי הגוים אשר הותירו בני ישראל בנחלותיהם אינם אשר השאיר השם ית' לנסות בם את ישראל כי אם הנשארים חוצה חמשת סרני פלשתים כו' ומהעבר האחר עד לבא חמת אך לא הנשארים בקרבה אך על אשר בקרבם אמר אלהים שיהיו להם למוקש לעבוד את גלוליהם ולעשות כמעשיהם וזהו שפירו' כי על חמשת סרני כו' עד לבא חמת הנז' אמר ויהיו לנסות בם את ישראל כו' ועל אשר בקרב ישראל הם יושבים שהשאירום הם ולא מן ה' אמר ובני ישראל בקרב הכנעני כי' ויקחו את בנותיהם כו' ויעבדו את אלהיהם לומר כי בזה נפרדו שהנאמרים הם לייסר בם את ישראל ואשר בקרבם הם יושבים היו למו להכשילם בגלוליהם ובתועבותיהם:

פסוק ז

ויעשו כו'. אמר שהיחלו במעט תחלה לעשות הרע בעיני ה' שהו' לעבור עבירו' בסתר מקום הנגלה לעיני ה' הרואות מה בחשוכא וישכחו את ה' שלא אמרו שמא יראני המקום ואחר כך כלו רעה **ויעבדו את הבעלים** באופן שהיו ב' רשעיות על כן זכר לדבר מכר' ה' ביד כושן רשעתי' עד שויזעקו בני ישראל אל ה' מושי' ויקם ה' מושיע כו' עתניאל בן קנז אחי כלב הקטן ממנו והנה או' שהוא אחי כלב ביארנו בס' יהושע שעל ענין חכמתו שהכה את קרית ספר שהחזיר ג' מאות הלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה בחכמת פלפולו ואז נתן לו את עכסה בתו ותצנח מעל החמור באומרה ארץ הנגב נתתני שהלא ארץ נגובה ויבשה שהוא ת"ח שאין לו במה לפרנס ביתו ואז נתן לו גולות מים הם נחלות להתפרנס מהם וע"י כן כתבנו שקראו שם אחי כלב שע"י מה שהכין לו מזונו קראו

אחי כלב כענין שמעון אחי עזריה על שהיה מפרנסו שיעסיק בתורה קראו אחיו ומעון זה אחשוב עשה כן במקום הזה כי גם כה יזכור חכמתו באו' ותהי עליו רח ה' וישפוט כו' כי הלא אין לשפוט את ישראל צריך רוח ה' כי אם חכמה בתורה אך יהיה כי מה שהחזיר ג' מאות הלכות בפלפולו ולכוין אל האמת ולא יחטיא ע"י פלפול הוא נמנע אם לא ע"ז רוח ה' שיושפע בו וזה יאמר ותהי עליו רוח ה' וע"י כן וישפוט את ישראל שהוא כי ע"י החזיר ג' מאות הלכות היה דרך לשפוט את ישראל שאל"כ איכה ישפטום בענין ההלכות ההם וידענו כי כדאי הוא מינוי הדיינים הכשרי' להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמת' שנ' צדק צדק תרדוף כו' וע"י כן שהיתה עליו רוח ה' וישפוט את ישראל מלא עתניאל בן קנז את לבו לצאת למלחמה להחיות את ישראל ולהושיבם שקט מאויביהם ויתן ה' בידו את כושן רשעתים ולא הרגו כי אם שותעז ידו על כושן רשעתי' שהי' למס ומה שלא הרגו יתכן במה שארז"ל שהיה לבן הארמי שעל כן חס עליו כי היה אכסניא ליעקב בצד מה:

פסוק יב

ויוסיפו כו'. אמר כי גם שלא התפקרו לעבוד את הבעלי' לא יבצר מהם שעשו מה שהוא רע בעיני ה' על כן ויחזק ה' את עגלון כו'. וחזר ואמר **על כי עשו את הרע בעיני** ה' עם שכבר נאמר הלא כי מעתה נתן טעם אל הריגת עגלון עם היות שכאשר אמר לו אהוד דבר אלהים לי עליך קם מעל הכסא שיראה שאת ה' היה מכבד עכ"ז בן מות היה כי ה' קצף מעט והוא עזר לרעה כי האלהים עשה **על כי עשו** הרע בעיני ה' עם שלא עבדו את הבעלים ולא עשה כי אם שויחזק ה' אותה חיזוק מה על ישראל להצר להם והוא הוסיף עליו את עמון ועמלק ויך את ישראל וילכוד מהם עיר והוא מדרך מואב לכפול הרעה כדבר שנאמר ואשר שכר עליך את בלעם כו':

פסוק טו

ויזעקו וכו'. אומרו שהיה **אטר יד ימינו** היא הקדמה שעל כן לא שת המלך לב אל שלחו ידו אל החרב כי לא ראה נענוע בימין והוא לא ידע כי אטר הוא וכן או' איש בריא מאד היא הקדמה שעל כן החזיק בשננו הלהב והנצב וגם על כן לא הרגיש המלך מיד ולא צעק וגם דם לא יצא כי חלב שומנו והנצב סגרו והוא לא הוציאה מבטנו מפני כך:

פרק ד

פסוק ד

ודבורה אשה נביאה כו' תנא דבי אליהו על בעלה של דבורה עם הארץ היה אמרה לו בא ואעשה לך פתילות ולך לב"ה שבשילה אז יהיה חלקך בין הכשרים שלה' ותבא לחיי העולם הבא והיה עושה פתילות והוא מוליך לבית המקדש וג' שמות יש לו ברק ומיכאל ולפידות ברק על שפניו דומות לברק מיכאל ע"ש שהוא ממיך את עצמו ד"א ע"ש מלאך. לפידות ע"ש שהיתה אשתו עושה פתילות והיא מתבוננה ועושה פתילות עבות כדי שיהא אורן מרובה א"ל דבורה את נתכונת להרבות אורי אף אני ארבה אורך ביהודה ובירושלם כנגד י"ב שבטים מי זיכה לו ללפידו' שיהא חלקו עם הכשרים ויבא לחיי העה"ב הוי אומר דבורה אשתו עליה נאמר חכמות נשים בנתה ביתה ע"כ ואו' של פתילו' קרא לפידות אפשר על כי במספר קטן מספרם שוה ואומר שעשתה הפתילות עבות אפשר יצא להם זה מדאפקיה בהאי לישנא שקרא לפתילות לפידות על שהיו עבות כלפידים ולפי דעתם אומרו **אשת לפידות הוא** כי טעם שדבורה אשה נביאה היה בזכות היותה אשת מי שצוה לעשותן עבות כלפידים וזהו אשת לפידות שהוא על הפתילות. וע"ד הפשט יאמר כי הנה דבורה שתי היו מעלותיה א' שהיתה נביאה ב' שהיתה שופטת ועל שתיהן היה מן הראוי יעלו אליה כל ישראל אך להיותה אשה אפשר ימנעו על הנבואה למה שהיתה אשה נשואה לאיש ועל כן לא בכל עת היא מוכנת לנבואה כי בימי טומאתה על נדת דותה ובטהרתה על שמוש מטתה ועל המשפט גם כן ימנעו מפני הייחוד אמר כי הנה על הנבוא' אמר כי ודבורה היתה נביאה והיתה נשואה לאיש שהיא אשת לפידות כלומר ועל כן על עסק נבואה שתנבא להם לא היו עולים אליה אך על השנית כי **והיא שופטה את ישראל** כו' נשמרה מהייחוד כי הנה והיא יושבת תחת תמר דבורה כלומר כי אישה אין עמה תמיד אלא דבורה כלומר לבדה ועל כן היתה תחת תמר ולא בבית ולהיות שעיכוב עלותם אליה למשפט הוסר על כן ויעלו אליה בני ישראל למשפט כלו' למשפט אך לא לנבואה מן הטעם האמור כי לנבואה לא יבאו בני ישראל כי אם הפרטים הצריכים לדבר הכרחי:

או מעין זה בבחינה אחרת ודבורה על דבר היותה נביאה היתה לפידות וע"כ לא יבא איש לשאול מאתה מפני הייחוד אך היה לה בחינה אחרת שהיא הדיינות על כן על דבר הנבואה והיא יושבת תחת תומר בגלוי באופן שגם דבורה שהי' גם בהיותה יחודית אין עיכב אך על דבר המשפט שבאים בעלי דינים זוגות זוגות ושליח ב"ד ועדים באופן

שתמיד יש בני אדם לזה ויבאו אליה כלומר עליה בהיותה לבדה יבאו בני ישראל למשפט כי רבים יהיו:

פסוק ח

ויאמר אליה כו' הלא כמו זר נחשב כי יראה כמפקפק בנבואה. וגם ראוי לשים לב אל כפל אומרו **ואם לא תלכו** כו' וגם אל כפל הלך אלך. אך הנה ארז"ל על פסוק וירדת הגורן שיש יו"ד יתירה אחר התי"ו שהוא כי אמרה נעמי זכותי תרד עמך שהוא כאלו אני יורדת וע"ד זה יתכן שאמר **אם תלכי עמי** אזכה שאלך כי אני איני כדאי ולשלא תחשוב היא כי ההליכה עמו הוא זכותה שתלך עמו חזר ופי' ואמר **ואם לא תלכי עמי** שהוא את בעצמך לא אזכה להלך אז השיבה ואמרה הלך אלך עמך כלומר הליכה כפולה היא וזכותה. או יאמר הלך אלך ואומר והלכתי ולא אמר אלך כמ"ש ז"ל שלא הלכה דבורה רק לקדש ואמר **אם תלכי עמי** לקדש והלכתי גם הליכה יתירה שהיא גם לחצור **ואם לא תלכי עמי לא אלך** סתם כלומר כלל אף לקדש. או יהיה כפל אומרו **ואם לא תלכי** כו' וגם או' והלכתי ולא אמר אלך מקביל אל לא אלך שאחרי כן לומר **אם תלכי עמי** תהיה את העיקר והלכתי כלומר אני נמשך אחריך שהו' משמעות הוי"ו והיה אפשר להבין שאם **לא תלך עמו** שלא ימנע הוא מללכת אלא שלא תהיה היא עיקר לזה חזר ואמר **ואם לא תלכי עמי לא אלך** כלומר כלל אז השיבה ואמרה הלך אלך כלומר הלך כי אינך יכול להתעכב גם אם לא אלך עמך ועכ"ז אעשה רצונך ואלך עמך אך בזאת שלא תתפאר שאתה הוא המנצח כי אם ה' לבדו אל יעכב עון יוהרא זו מלהצליח כי דע מעת' כי לא יהי' ההתפארו' לך כי על כן ביד אשה ימכור ה' את סיסרא וכו':

פסוק יא

וחבר הקני כו' הנה זה הפסוק היה מקומו לפני' באומרו כי סיסרא נס ברגליו אל אהל יעל כי **חבר הקני נפרד מקין** כו' אך הקדמתו פה הוא להודיע איך הוא יתב' הקים דבר דבורה אשר אמרה לברק כי לא תהיה תפארתו כי ביד אשה ימכור ה' את סיסרא על כן מאז התחיל ברק ויזעק את זבולון כו' נתן ה' בלב חבר הקני ופרד מקין ונטה **אהלו עד אלון בצענים אשר את קדש** למען תהיה שם מוכנת יעל אשתו להמי' את סיסרא כאשר יספר:

פרק ה

פסוק א

ותשר דבורה כו' אומרו לאמר הוא מיותר ואינו לאמר לזולת אך הנה אמרו רז"ל אז ישיר משה אז שר לא נאמר אלא שמכאן לתחית המתים מן התירה וכן באז יבנה יהושע ואז ידבר יהושע דעתם שבזכות שירה זו עוד ישוררון אותה לעתיד ולזה יאמר פה **ותשר דבורה וברק בן אבינועם ביום ההוא** ולא ביום הו' בלבד כי אם גם לאמר איתה והוא לעתיד אח' תחייתם:

פסוק ב

בפרע פרעות כו' טרם החילה בשיר אמרה דבר הכולל לכל והוא לומר הנה בתשועה זו יש ב' מיני שבח או להודות בברכה או לשיר שירה והנה הראוי אל העם הוא ברכה והראוי אלי הוא שירה ועל כן הראוי אל העם הוא כי הנה ברכו את ה' כל העם כי מה' היתה תשועה זו ולא מידכם כי לא הוצרכתם ללחום כי אם שה' הפילם חללים כאומרו לפני' מגן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל כי, אם שהוא ית' היה הנותן נקמות בשביל ישראל ולא הוצרכו רק שהתנדבו לצאת לצבא על אויבי ה' וה' איש מלחמה עשה את הכל וזהו בפרוע פרעות ונקמות בשביל ישראל בהתנדב עם לעשותם עם שלא עשו דבר ברכו ה' כי הוא לבדו העושה ולא ישראל הרי זו ברכה כוללת את הכל אך השירה אחרי כן בייחוד נוגעת אלי כאשר יבא בס"ד:

פסוק ג

שמעו מלכים כו' הנה ידוע כי מאן מלכי רבנן ורוזנים הם תלמידיהם והכונה היה לומר אל יחשדני שומע באמור כי אין זה כי אם חוטר גאוה כי הלא אשה הוא ולא איש ולמה תתגאה לשורר את השיר' הזאת לה' על ישועת כל ישראל על כן אמרה שמעו מלכים חכמי ישראל האזינו רוזנים תלמידיהם כי אתם תעידו ותגידו כי הדין עמי כי הנה אנכי לה' ועל כן אנכי אשירה עם היותי אשה ולא איש אך על חסרוני זה כי אשה אנכי מפני כבודו ית' לא אייחס אלהותו ית' אלי כי אם אומר אזמר לה' אלהי ישראל ולא אומר אלהי.

פסוק ד

ואם תאמרו הלא אף זה מן התוכחות כי גאות תלבשי באמור אנכי לה' על כן בפני מלכים ורוזנים תופשי התורה שע"י כן היה הנצחון הלז לי יאתה לשורר ותחלה הקדים מה גדלה זכות התורה כי הלא ה' בצאתך משעיר אחר אמור שרו של עשו שלא רצה לקבל התורה על שכתוב בה לא תרצח ארץ רעשה פן יאמרו ישראל גם הם כך ותאבד

הארץ כי אם אין תורה אין עולם כמאמרם ז"ל במסכת שבת על פסוק ארץ יראה ושקטה בתחלה יראה ולבסוף שקטה דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי ה"א יתירה למה לי מלמד שהתנה הקב"ה עם מעשה בראשית ואמר אם ישראל מקבלים את התורה מוטב אתם מתקיימים ואם לאו כו' וכשקבלו התורה שקטה וע"ד זה אמרה דבורה ה' בצאתך משעיר בתשובת אדום **בצעדך משדה אדום** לפארן ששם ישמעאל בקרוב אז ארץ שראתה שמיאנו לקבלה רעשה פן גם ישראל ימאנו וגם שמים שנעשו מאש ומים נטפו כי חלק המים שבהם התחיל לנטף ארצה ליסודה ולהשאיר חלק האש למעלה כמתחילין טיפין טיפין עד ראותם אם יקבלו ישראל אם אין עד שגם **עבים נטפו מים** שקבלו ישראל את התורה והוא מאמר מכילתא ר"י בר אלעאי אומר לפי שהיו ישראל משולהבין מפני האש של מעלה אמר הקב"ה לענני כבוד הזילו טל חיים על בני שנא' **גם עבים נטפו מים** ע"כ. והוא כי בקבלם התורה שניתנה באש לא יכלו לסבול והיו משולהבים ולהשיב נפשם בחיים הוצרכו לטל של ענני כבוד ואז שקטו ארץ ושמים מאשר עשו מיראתם פן יאבד העולם על העדר מקבלי התורה. ושעור הכתוב ארץ רעשה וכו' עד שגם **עבים נטפו מים** לקיים מקבלי התור' וכל זה דברה דבורה להורות מעלת התורה לומר שבזכות תורה שריבתה בישראל כאשר יבא נצחו ישראל באופן שאליה תאות השירה הזאת כי לה' היא.

פסוק ה

ועוד הוסיפה עוד ראיה אל מעלת התורה שהרי הרים גדולים תבור וחרמון נעקרו ממקומם לבא שתנתן התורה בהם אלא שפסלן הקב"ה והוא מאמר בתנחומא וז"ל. הרים נזלו זהו שאמר הכתוב כי כתבור בהרים וככרמל בים יבא בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה שמעו תבור וכרמל והניחו מקומם ובאו להם ושט כרמל בים והקב"ה צוח להם למה תרצדון הרים גבנונים למה אתם רצים ומדיינים בעלי מומין אתם כענין שנאמר או גבן או דק הה"ד ההר חמד אלהים לשבתו זה סיני ע"כ. הרי שדרשו פסוק זה על שני הרים שנעקרו ממקומם לשתקובל בהם התורה ולפי זה אומרו נזלו הו' כי ההרים עצמם נזלו וירדו ממקומ' ואין הענין שנזלו מהם מים וע"ד זה פי' רש"י ז"ל הרים נזלו שההרים נמוגו כמים נוזלים הרי שפי' על גוף ההרי' עצמם ולא על מה שנוזל מה' נמצ' דעת רז"ל שנזלו והלכו ממקומ' כמי' הנוזלים והולכים ממקום למקום וזה יאמר לפי דרכנו שאומרת דבורה ראו עתה מה גדלה זכות התורה כי הרים נזלו והלכו מעיקרם מפני ה' וכן זה סיני נעקר ממקומו גם הוא מפני ה' אלהי ישראל אשר עליו והוא מאמרם

ז"ל על פ' ויתיצבו בתחתית ההר שעקרו ית' ממקומו וכפאו על ישראל כגיגית ואמר אם תקבלו את התורה מוטב כו'.
או יאמר בשום לב אל אומר על ההרים שם ה' בלבד ועל סיני אימר ה' אלהי ישראל אך הוא כו שאר הרים שלא ירד ה' עליהם באש נוזלו ונמוגו מפני פחד ה' ומהדר גאונו בבאו לתת התורה ושמא תאמר הלא זה סיני כלומר בהוייתו שלא נשתנה ולא נמוג ולא נוזלו מים ממנו הלא מה שתראה כי זה סיני מורה באצבע בלי שינוי בעצמו הלא הוא מפני ה' אלהי ישראל ששם נעשה ית' אלהי ישראל ע"י קבלתם בו התורה על כן חיבבו הוא יתב' ונתן בו חוזק וכח לעמוד על עומדו ולא יתפעל כזולתו הנה כי גדולת מעלת התורה שכל העולם תלוי בה שע"י שיתעסקו בה העולם עומד ואם לאו מתבטל כלומר. ובכן היות זה הנצחו' בזכותה הוא הראוי לייחס כי בזה אנכי לה' כי אני הרביתי תורה בישראל.

פסוק ו

ובא ופירש' ואמר' ראו עתה כי אני עשיתי הדבר הזה ועיניכם הרואות כי הלא **בימי שמגר בן ענת** שקדמני וכן בימי ועל שכתב רש"י ז"ל שגם היא שפטה את ישראל חדלו אורחות כי מישראל אין יוצא ואין בא בהם מפחד האויבים ואפילו הולכי נתיבות הצרים לא בטחו ללכת בנתיבות ביוש' מפחד אויב כי אם **ילכו ארחות עקלקלות** מקום אשר אין רגלי האויבים דורכות בהם.

פסוק ז

ולא עוד אלא שחדלו פרזון בישראל שלא היו יושבים בערי הפרזות אשר אין להם חומה סביב חדלו פרזון בימי שמגר וכן בימי ועל חדלו.
או יאמר בתחלה חדלו פרזון בישר' ולא בכל ישראל רק במקומות הקרובים אל מושב האויבים אך אחרי כן חדלו לגמרי כי גברה יד האויבים **עד שקמתי דבורה** ולא מזכות מעשי מצד עצמי כי אם **שקמתי אם בישראל** שהייתי להם כאם הילד כי אני כאלו ילדתם בחצי ימיה'.

פסוק ח

כי הנה **יבחר אלהים חדשים** שחדשתים אני ובמה חדשתים וילדתים הלא הוא כי אז שקמתי אני יש להם שערים שהיה להם מלחמות שערים הם שערים המצויינים בהלכה שקבעתי להם בתי מדרשות הרבה מה שלא היה בתחלה ורבו ופרצו תלמידים הרבה ותורתם היא כלי זיינן ללכת אורחות וליישב פרזות והראיה במלחמה זו כי **מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל** ונצחו.

פסוק ט

והן אמת כי כאש' הצבתי שערים המצויינים בהלכה לבי היה לחוקקי ישראל הם התלמידים שהם יעסקו בהלכות בהם אך השאר המתנדבים בעם להיות מיושבי השערים ההם ברכו את ה' ולא תחזיקו לי הטובה בעצ' כי הוא יתברך נתן בלבכם להתנדב לעסוק בתורתו כי לבי לא אליכם היה כי אם לחוקקי ישראל וזו ממדת חסידותה כי לפי האמת הכנותיה סייעו לנדבת לבם.

פסוק י

וראו עתה איך התורה הוא שעמדה ולא חרב וחנית כי הלא איה להם סוס מוכן למלחמה כי אם **רכבי אתונות צחורות יושבי על מדין** הם סנהדרין ואשר לא היו שופטים ראשי סנהדרין הבלתי רוכבים כי אם רגלים שהם **הולכי על דרך** שהוא על דרך ממש ולא על רכב עיירים לפני **יושבי על מדין** בין לרוכבים בין להולכי על דרך אני אומרת שיחו בדברי תורה כי זה תעמוד לכם.

פסוק יא

וכן עשו שדברו דברי התורה ודיניה ולא היו מתבטלים על אימת מלחמה כי אם אדרבה מקול מחצצים מורי חצים שהיה הקול נשמע מרחוק וכן בין משאבים מקומות שהיו שואבים מים קצת מהאויבים לספק מים לעושי המלחמה אשר מחית אנשי המלחמ' תלויה בהם שעל כן היותר גבורים הם המשאבים ההם יען כי שכנגדם מתאמצים להרוג השואבי מים להסיר מחיית האויבים להפילם בצמא ועם כל זה שם בין משאבים מקום גבורי האויבים הנשק שהיה לישראל נגדם היה כי **שם יתנו צדקות** ה' עם משניות אשר ענינם צדקותיו יתב' כענין יציאת מצרים וכיוצא בה למען זולת זכותה תורה שהיה גם כן הוראת היותם בלתי כפויי טובה והתעוררת למעלה ישוב ירחמם עושיהם כמאז וכן יזכירו צדקו' פרזונו בישראל הם צדקות ה' אשר קודם מלחמה זו היה הוא ית' מצילם בערי הפרזות מה שלא היה כך בתחלה כי אדרבא חדלו פרזון כמדובר ולהגיד כי מה שהיה יתבר' מעמידן בהשקט בפרזות שעל כן היו עתה מספרים צדקו ית' מהדב' הלא הוא כי הנה אז ירדו כו' לומר מאז הקימה מלחמה שערים המצויינים בהלכה שהוא מה שאמרה אז לחם שערים כמדובר **אז ירדו לשערים עם** ה' כי אז ע"י זכות תורה שנעשו בה עם ה' ירדו לשערים הם ערי הפרזות הנקראים שערים כמה דאת אמר תתן לך בכל שעריך כי מאז בטחו לשוב בם על ידי זכות תורה ולא בושו והצדקות אשר עשה ה' מאז עד עתה לקיימם בפרזות היו גם כן מתנים ומזכירי' בעת המלחמה הזאת להיות

להם לזכרון יצילם כאשר כבר היחל יתברך לעשות מעין ענין ה' אלהים אתה החלות להראות כו':

פסוק יב

עורי כו' הנה השירה הזאת היתה ברוח הקדש כנוד' מרז"ל בשירת הים ובכל שאר השורות וע"כ ביום ההוא שתקע יעל היתד ברקתו טרם יתפרסם הדבר בעצם וטרם המלחמה שעיקר נצחון ושבית כל צבא יבין היה אחרי מות סיסר' שהיה גבורם הודיעה כל זה דבורה מיד ע"י רוח קדשו בשירה הזאת כמפו' בה וזה ענין הכתוב עורי כו' דברו שיר ומיד **קום ברק ושבה שביך**. ולבא אל התכת התיבות באו' עורי ד' פעמי' והזכיר שירה אחר השתים נזכירה מאמרנו בתחלת השירה באו' לאמר שהוא ע"ד אומרם חז"ל אז שר משה לא נאמר אלא אז ישיר משה שלעתיד ישוב ישורר אותה מכאן לתחיית המתים מן התורה וע"ד זה כתבנו שהוא אומר ותשר דבורה כו' ביום ההוא כדי לאמר אותה אח"כ ג"כ לעתיד וזה יורה הכתוב הלז שאמרה דבורה כי הלילה ההוא שבחלו' דברו בה מן השמים אמרו לה עורי מהשינה הטבעית לשמוע הנבואה ואח"כ עורי מהשינה שאחר הנבואה דבורה שהוא להשמיעה ביום ואחר היותך דבורה שהוא אחרי מותך עוד עורי משנת המות ומעורי גם ממציאות שינה שבחלום ידבר בך להזכירך דברי השיר ודברי אז שיר זה שאת משוררת עתה ואין צריך להמתין עד כלות נצחון המלחמה כי אם מיד **קום ברק ושבה שביך** כאלו כבר הוא שלך מן השמים בן אבינועם וכונת הענין להודיע כי לא ע"י זרוע בשר או בחרב וחנית נעשה הנצחון כי הלא מהלילה טרם נפילת סיסרא נתבשרה והופיע עליה רוח הקדש לדבר את דברי השירה ולו' יקום מיד ברק לשבות שביו ובדרך הזה מצאנו טוב טעם אל אומר' עורי ד' פעמים ואו' בין השתים הראשונות לשניו' דבורה:

פסוק יג

אז ירד כו' הנה דרך העולם בהלחם גוי עם גוי שהגבורים עושי המלחמ' נופלים והשריד הנשאר עם היותו בלתי גבור נקרא הנוצח והוא השליט בנשארים אמרה דבורה במה שעל ידי זכות תורתי שהפלגתי בישראל אנכי המושיע אותם ועל כן מתחילה נתן לה שולטנית ושליטה להיות נביאה ושופטת את ישראל שלא נפלו גבורים במלחמה ושלט משריד כי אם שאני המושל' וכל הגבורים קיימים וז"א אז בימי שמגר הנ"ל וכיוצא בו הדרך היה שירד שריד שרידה לאדירים עם שהוא בשביל אדירים שנפלו היה שולט שריד שהיה קם אחרי כן ורודה בעם הנותרים וזהו ירד שריד בשביל אדירים ומה שירד

הוא עם ולא גבורים אך אני ה' **ירד לי בגבורים** שנתן לי שליטה בגבורים עודם קיימים מבלי שיפלו הנך נוהג שבעולם שע"כ יש להתלונן על אשר לא באו למלחמה זאת:

פסוק יד

מני אפרים כו' ראוי לשים לב מה צורך לפי הענין ששורש אפרים שהוא יהושע היה נלחם בעמלק ושאחריו בנימין. ועוד למה הזכיר את זבולן שני פעמים וד' פסוקים אין זו וזו מדברים בשבטים אחרים וכן בראובן מזכיר פלגותיו זה פעמים ובא' אימר בפלגות ובשני אומר לפלגות ובא' חקקי לב ובשני חקרי לב וכן מה ענין שמיעת ראובן שריקות עדרים בענין זה ומה בא ללמדנו באו' שגלעד בעבר הירדן שכן ולהתרעם על דן שיגור אניות ולומר שאשר ישב לחוף ימים ושעל מפרציו ישכון וכן באיזה ענין היה זבולן עם חרף נפשו למות ושנפתלי הוא על מרומי שדה.

ועוד אמרה כמתרעמת על אפרים ובנימין שלא באו לעזר' ה' במלחמה זו ואמרה על אפרים האם טובים הם מיהושע שהוא שרשם הוא יהושע ששם נפשו מנגד להלחם בעמלק וגרמת כי אחריך אפרים נמשך בנימין כי לא נמשך אחרי יהושע להלחם כי אם בעממיך אשר לא באו נמצאת אפרים גורמים שגם ימשכו בנימין אחריך לבלתי בא ואין לומר כי אפרים מפאת יהושע היו רבים תלמידי חכמים ועל כן לא ירדו להלחם כי לא נסו בזה אינה טענה כי הלא **מני מכיר ירדו** מחוקקי' למלחמה עם היותם תלמידי חכמים וכן **מזבולון מושכים בשבט סופר**.

פסוק טו

וכן שרי בישששכר שהם גדולי החכמים היו קדשה עם דבורה ולא בלבד הלכו למלחמה כי אם שהם היו ראשונים לפני ברק עד גדר שלא נאמר שראו את ברק וכן יששכר נמשכו אחריו כי אם שה' היו עיקר וכן ברק נמשך אחריהם כי בעמקה של מלחמה שולח ברגליו של יששכר ועל אשר נחלק ראובן מלבא אינו מן התימא כי אזיל לשיטתיה כי הנה כבר ב' פעמים עשה כן אחד בעדת קרח שנחלק מן העדה להיות עם קרח ומי יתן והיו עמי הארץ אך בפלגות וחלוקים של **ראובן גדולים חקקי לב** כי היו מחוקקים ראשי סנהדראו' הר"נ אנשים ועם כל זה נחלקו מישראל וכן פעם שנית בשביל המקנה נחלק מישראל לשבת בח"ל.

פסוק טז

וזהו **למה ישבת בין המשפתים** בבתי מדרשות שעל כן היו בהם כ"כ ראשי סנהדראות כד"א רובץ בין המשפתי' לעזוב אחר כך ארץ עיקר עסק התורה כדי לשמוע שריקות עדרי' של המקנה כי הנה לפלגות ראובן שנחלק מארץ ישראל **גדולים חקרי לב** שראוי

לחקור מה בלבם שרחקו מהעיקר בשביל הטפל כללות הכונה כי על כן אין לתמוה על מה שעתה נחלק מהיות מיורדי המלחמה.

פסוק יז

והנה מגלעד אין לתמוה שלא ירדו כי הנה **בעבר הירדן שכן** אך דן שהוא קרוב למטה נפתלי **למה יגור אניות** כדי לישמט מלרדת למלחמה אשר אין להתרעם עליו כי הנה **ישב לחוף ימים** וצריך לשמור מקומו ועוד כי הנה **על מפרציו ישכון** ומקומות פרצות אין להניחם כדי לבא למלחמה.

פסוק יח

אך עלינו לשבח לזבולון כי היה **עם חרף נפשו למות** במלחמות וכן נפתלי ששם עצמו **על מרומי שדה** מקום מגולה להורות כי גם הוא **חרף נפשו למות** כזבולון שלא היו כלוחמים ממקום נסתר לישמר משכנגדם.

פסוק יט

והביטו וראו אשמות הנמנעי' מלבא אל המלחמה הזאת כי הלא באו מלכי' לעזרת סיסרא נלחמו ולא על בצע ממון כדרך הבאים לעזור בשכרם כי אם **אז נלחמו מלכי כנען בתענך** בתאות שתו מי מגדו כי מתוקים הם כי בצע כסף בשכרם לא לקחו, והוא ק"ו שהיה ראוי יבאו כל ישראל לעזור את אחיהם ומה גם כי יבין את כל ישראל היה מיצר.

פסוק כ

ולא על שהיינו צריכים להם כי הלא **מן שמים נלחמו הכוכבים** כו' וכן מן הארץ שלא בדרך טבע כי הנ' נחל קישון גרפ' כי הנה נחל קדומים שבבריאת עילם הנעש' לארבעה ראשים היה זה נחל קישון בהיות נחל קטון שבלי גשר יעברו ברגל כי תדרכי נפשי כי בעצמי הייתי דורך בו ועובר עתה תמצא בו עוז לעזרנו את כל אלו באופן כי שלא בטבע היה הדבר באופן כי לא על צרכנו אל אשר לא באו למעלה היא התלונה כי אם על מיעוט דרך ארץ.

פסוק כב

ושמא תאמרו אם כן איפה איך נעשתה המלחמה כי מגן אם יראה ורומח בארבעים אלף בישראל כי אם רוכבי אתונות צחורות כו' הלא הוא כי המם ה' כמפני חרב שאז הלמו ודכאו ורמסו עקבי סוס באדוניהם יותר **מדהרות דהרות אביריו** על הארץ ואם נדקדק הכפל יאמר יות' מדהרות הסוסים עצמ' וכן דהרות אביריו הלמו גם הם בדהרות' אחיהם כי הממם וערבבם ה' והיו דורכים אלו על אלו ורומסים אותם מעין ענין סנדל המסומר במערה ותלונה בלבד היא על הרחוקים.

פסוק כג

אך מרוז הסמוכה לנחל קישון אשמתם רבה. מאד ועל כן **אורו מרוז אמר מלאך** ה' הוא ברק דשמתינהו כמ"ש ז"ל **כי לא באו לעזרת** ה' ושמא תאמרו האם ה' יוצר הכל ית' צריך עזר' ברואיו ומה גם בשר ודם לז"א לעזר' ה' בגבורי' כלומר אין הפירוש לעזרת ה' לעזור את ה' חלילה כי אם לעזר של ה' אשר היא בגבורים שהוא ית' עוזרם והיה להם לבא וכונת הכתוב ע"ד הקוד' כי לא שהיינו צריכים לאנשי מרוז אלא שלא באו לעזרת ה' אשר בגבורים כי ה' בם ועל כן הם נוצחים וגם אתם היה עזרת ה' ולא היו מסתכני' במלחמה שעל כן תגדל אשמתם והנה אז"ל מכאן שהעוזר את ישראל כאלו עוזר את השכינה שנאמר **כי לא באו לעזרת** ה' לעזרתנו לא נאמר ע"כ ואפשר לנו לומר שגם זה יתכן שאינו חסר מהכתוב ושעל כן כפל ואמר לעזרת ה' בגבורי' לומר מה שאמרתי לעזרת ה' הוא לעזרת ה' בגבורים כי הנמצא בגיבורים לעוזרם אני קוראם עזרת ה' כי בזה נחשב הוא:

פסוק כד

תברך מנשים כו', הנה רז"ל הוקשה למו איך אמרה **מנשים באהל תברך** שיראה יותר מהאמהות ותרצו שאינו אלא מעין ברכתם ויתכן כי הקושיא איננה רק באמור שהמ"ם הוא כאומרו יותר מנשים אבל יתכן שהכונה הוא מאותן נשים באהל תבורך כי הן עצמן ממקום כבודן וברכוהו על זאת ואפילו נאמר שמשמעו הוא יותר מנשים באהל אפשר שאין זה מאמר דבורה שמברכן בשיעור זה אלא דברי נשי דעלמא והוא שאומרת תברך מנשים שמפי נשי ישראל כלן תבורך שכולן יברכוה שהצילה את בעליהן מלמות תחת ידי סיסרא ולא נתאלמנו ומה היא הברכה שיאמרו הנשים הלא היא שיאמרו **יעל אשת חבר הקני מנשים באהל** הן האמהות תבורך ומה שייחדו ברכתה אל האמהות וגם הזכירה שהיא **אשת חבר הקני** יהיה לדעת ר' יוחנן בשם רשב"י ששבע בעילות בא עליה אותו רשע והקשו בגמרא איך נהנית מעבירה אלא שטובתן של רשעים רעה היא אצל צדיקים ולמצוה נחשב לה כי גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה וזה יאמר יעל עם היותה אשת איש שהיא **אשת חבר הקני** לא נאמר שאין רוח האמהו' נוחה הימנה כי הן שמרו עצמן מליבעל לנכרי כמו שאמרו ז"ל בשרה שהיתה שטוחה על הקרקע וצועקת לפני קונה יצילנה מליטמא מפרעה עד שבא המלאך ואמר לה האכה אותו ואמרה לו הכה וכן רבקה מאבימלך ורחל אר"זל שהיתה בוכה על הבנים פן יגרשנה יעקב ויקחנה עשו וכן עיני לאה רכו' פן תפול בגורל עשו כלל הדברים כי כולן דאגו על הדבר וה' הצילן מה שאין כן יעל כי אם שהיא נזקק' לסיסרה עכ"ז אמרה כי כאשר נחשב להן

לזכות פרישתן כך נחשב ליעל דרישתה כי לשם שמים כיוונה באופן שרוח האמהו' נוחה הימנה ואדרבה הן יברכוה וכן ומפיהן תבורך כי דרישתה כפרישתן תחשב:

פסוק כה

מים שאל כו'. מים שאל להשיב נפשו חלב נתנה להרדימו והוא לא חשש אולי לא לטובתו כיונה כי אם להרדימו כי התנכלה ותקרב לפניו חמאה לשיעור משנתו להאכילו והיה בספל אדירים הוא מזרק טהור וחשוב הראוי להאכיל בו מלכים להורות כי גדול כבודו בעיניה ויבטח לבו בה שלא מנעה ממנו מים רק לטובתו כי עיף היה ונלאה והמים קרים יזיקוהו ולא להרדימהו לרעתו ושעו' הכתוב **מים שאל חלב נתנה** ולגנוב לבו לחשוב כי לטובתו כיונה בספל אדירים העולה על שולחן מלכים הקריבה חמאה כי המלכים נקראים אדירים כמ"ש ז"ל על פסוק והלבנון באדיר יפול אין אדיר אלא מלך הקריב' חמאה לפניו להאכילו דרך כבוד בכלי חשוב כשיעור משנתו:

פסוק כו

ידה ליתד כו'. הנה הראוי יאמר שלחה או תשלחה ולא תשלחנ' כאלו נשים רבות שלחו יד. ועוד מה הוא ענין הלמות עמלים שאינו ענין לזה. ועוד אומרו **והלמה סיסרא מחקה ראשו ומחצה וחלפה רקתו** שיש מלות יתירות הרבה. אמנם אין ספק כי אפילו איש גבור חיל שירצה לעשות אשר עשתה יעל לתקוע יתד ברקת גבר כסיסר' שאר"זל שבן ל"ו שנה כבש כל העולם בכחו ולא היה כרך שלא היה מפיל חומה בקולו ואפי' חיה שבשדה כיון שהיה נותן קולו עליה לא היתה זזה ממקומ' וכשהיה יורד לרחוץ בנחל קישון היה עולה בזקנו כמה מאכל בני אד' דגי' כי הנה מי יערב אל לבו לשלוח יד באיש אשר אלה לו להורגו ומה גם לתקוע יתד ברקתו ולא יאחזנו רעד באומ' אולי יעור משנתו בהחילו לתקו' היתד ויקום עליו ויהרגנו כי אין ספק כי אין צ"ל אשה כי אם לו יש נפש איש גבור תחת נפש' בקח' היתד יחוגו וינועו ידיו וירתת מראשו ועד רגליו ואיך ערב' אל לבה לב אשה מצר' לעשות כדב' הז' לז"א ידה שהיא שמאלה ליתד לא שלחה היא לבדה כי אם תשלחנה כאלו שתים הנה השולחות יד אחת והוא כי השכינה היתה עמה וזהו תשלחנה ובזה התאמצה לעשות ושמא תאמר הלא דרך נוטי אוהלים שכדי לתקוע יתדות האהל יש להם מקבת עץ להכות על היתד של עץ לתקוע אותו בארץ ואם כן היה הלא אין ההכאה חזקה וגם היתד אינו של ברזל באופן שעד תתקע היתד ברקתו יצטרך זמן והכאות רבות ובין כך ובין כך יקום לקול ההכאות קודם תחיבת היתד שעור מיתה וימיתנה לז"א וימינה להלמות עמלי' לומר אל יעלה על רוחך שהמקבת שלקחה בימינה היה של עץ כדרך נוטי אהלים כי אם של ברזל הוא של עמלים במלאכת בנין

שיש להם פטיש כבד של ברזל להלום בו אבן חזקה להכינה אל מקום מושבה בבנין וזהו וימינה להלמו' עמלי' הוא מקבת של הלמו' עמלי' במלאכ' עוד שנית עשתה כי לא בעודנו בריא בראשו התחילה לתחוב היתד כי אם תחלה הלמה סיסרא שהכתה אותו בהלמות עמלים הכאה א' שבה מחקה ראשו באופן שאף אם יקו' אז לא יוכל לחיות ואז **ומחצה וחלפה רקתו** ומחצה במקבת ההוא פעם אחת על ראש היתד ומיד וחלפה רקתו כי נתרככה כבר במה שמחקה ראשו.

פסוק כז

ועכ"ז ראו נא תוקף גבורתו כי בראש לו מחוקה והיתד ברקתו עדיין היה בו חיות ותוקף שבין רגליה כרע כי לא יכול לקים על עומדו כי אם כרע מחזיק בידיו בשתי רגליה לעמוד ולא יכול כי אם מיד נפל ואחר שנפל שכב שטוח ואח"כ קרוב ליציאת נפש שחוזר הטבע להתחזק חזר וכרע כבראשונה ולא יוכל כי מיד נפל אך לא כבראשונה שאחר הנפילה שכב כי אם שבאשר **כרע שם נפל שדוד** כי מת ולא עצר כח לשכב שטוח על הארץ כי אם בין רגליה נפל ויצאה נשמתו:

פסוק כח

בעד החלון נשקפה כו'. הנה מחכמי האמת על פסוק וישקף אבימלך בעד החלון וירא את יצחק מצחק את רבקה אשתו אמרו כי החלון האמור שם הוא ע"י אסטרולוגייא כי בחינות הכוכבים ושורשם שמשם ימשכו צנורות למטה יקראו חלונות רקיע וזה אין ספק הוא ענין בעד החלון נשקפ' האמור פה ועל היות בהבטת הוברי השמים אופנים מתחלפים מהם יתייחסו לחלונות מהם לאשנבים ועל הסתכלות שתיהן אמר בעד החלון בעד האשנב ודאגתה להסתכל היה באומרה **מדוע בשש רכבי לבא** כי גם שהמרכבות יכבדו לבא הלא רכבו הקל מהם היה לו להקדים ואם הוא מייחל ברכבו עד בא כל מרכבות אנשי החיל לאטן הלא גם עליהם יפלא **מדוע אחרו פעמי מרכבותיו** ומה שהיתה מיבב' הוא כי היתה רואה באצטגנינות שלה אודם בראש אנשי המלחמה שנהרגו למשחית שהיא התזת הראש נוסף על ראש סיסרא אודם הוא הדם מאשר כתבנו כי קודם תחיבת היתד הלמה מחקה ראשו במקבת הברזל בהכאה גדולה וגם מעין ריקים מאשר קעקעה ראשו ונעשת בקיעים כרשמים של רקמה והדם שותת על צוארו על כן ראתה אודם גם בצואר ועל כן חכמות שרותיה היודעות באצטגנינות כמוה וגם היא תשיב אמריה לה לעצמה לפתור בדרך טובה והוא כי על מה שאחרו פעמי מרכבותיו של אנשי חילו אמרו הלא ימצאו יחלקו שלל ובחילוק מאחרי' לבא והאודם שבראש אנשי החיל הוא בתולות רחם רחמתים לראש גבר שהאודם הוא דם בתולים והאודם

שבראש בנה והריקו' הוא כי שלל צבעים אשר לסיסרא הוא שלל צבעים רקמה שהם מרוקמים כי זה יתרונו להיות הצבעים המרוקמי' לו בלבד ואשר היה לו אודם בצוארו הוא צבע רקמתי' לצוארי שלל הוא על צוארי הנשים שהיה לו נפשן לשלל ומביאין בצבע רקמתים על צואריהן לכבודו:

פסוק לא

כן יאבדו כל אויביך כו'. ראוי לשים לב למה נכנס לנוכח ויצא שלא לנוכח שלא אמר ואויביך. אך יהיה כי אמרה דרך בקשה מאתו ית' **כן יאבדו כל אויביך** ה' שלא תניח נקמתם עד אחרי מותם פן יהרהרו הרואים אם יוצלחו כל ימיהם ובשלום ימותו כי לא יראו ברעה שאחרי מות תבא עליהם כי אם יאבדו בחצי ימיהם ויכירו צדק משפטיך כל רואי השמש ולהפך באוהבי ה' שלא תניח טובתם לעולם הבא ויסתגפו בזה העולם כי אם **כצאת השמש בגבורתו** כי מיד שנתגאית הירח עליו מיעט' הו' ית' והגביר את השמש וזהו **כצאת השמש בגבורתו**.

ולא אמרה ואוהביך כי הלא גם שהוא ית' בענותנותו מחשיב את האדם ואימר לו ואהבת את ה' אלהיך ואומ' למען אחי ורעי עכ"ז מי זה יערב אל לבו לומר שהוא אוהב את ה' כי מה הוא היתוש הנתוש הבל וריק שיערב אל לבו לומר אהוביך אני ומה גם למסקנת קדמוננו של תצדק אהבה אלא בין השוים אך מה שדרך הצדיקים הוא לומר אוהבי ה' אוהבי שמך לכנות האהבה אל השם ולא אל העצמות כד"א אוהבי שמך ואוהבי שמו ישכנו בה ורבי' כאלה וע"ד זה כאן כי דבורה עליה ועל כל שאר צדיקים אמרה ואוהביו כו' על כן לא ערבה אל לבה לומר ואוהביך כי אם ואוהביו שהו' אוהביו של השם הנזכר באומר' אויביך ה' שהוא לכנות האהבה אל השם ולא אל עצמו כמדובר והנה ארז"ל כי סוף פסוק זה ידבר על הנעלבין ואינם עולבין כו' עושין מאהבה ושמחים בייסורים. וראוי לדעת לפי דעתם איך יתקשר עם ראש הפסוק ענין זה אך יתכן שהוקשה להם אומרו ואוהביו ולא נאמר ואוהביך וכונתם שאחרי אומר' **כן יאבדו כל אויביך** ה' ראתה כי כל שומעיה יאמרו לה כי אדרבה דרך ה' לייסר את הצדיקים בעולם הזה לזה עשתה עצמה כמשיבה אמריה למו ואומרת אל תתמהו על ייסורי הצדיקים בעולם הזה כי הלא ואוהביו והם חולי אהבתו בייסורין בעה"ז הם יקרם **כצאת השמש בגבורתו** והיא מאמרם ז"ל בב"ר גלגל חמה יש לו נרתק כלומר שהו' כמלובש בעה"ז שאם היה יוצא מנרתקו לא היה העולם יכול לסבול אורו וכן אמרו כי יש כמין בריכה ברקיע ששם מכבים אורו שיסבלוהו העולם כלל הדברים כי החמה בעולם הזה כעוטיה תוך נרתקה ואור' כבויה בבריכת מים אך בצאתה מתיך נרתקה היא מבהקת אור' עד אין שיעור לגבורו' אורו

ותוקפו ומה שהשמ' סובל בע"הז הוא להטיב לעולם שיוכלו לסובלו וע"ד זה הוא הצדיק כי הו' בעולם הזה כדי להיטיב לעולם סובל עון הדור והו' כעני כי יעטוף ואורו כבוי בייסורין אך בצאתו מקרב גופו ידמה לשמש היוצא מנרתק כי שם יגיה אורו כאו' נוג' מה שעין לא ראת' אלהים זולתו:

פרק ו

פסוק ז

ויהי כי זעקו כו'. וישלח ה' כו' ראוי לשים לב כי אחר אומרו ויזעקו כו' היה לו לסמוך פסו' וישלח כו' כי כסו' ויהי כו' הוא מיותר ועוד כי מה היה שהנביא ההוא לא אמר גיזרה לדבריו וכן בדברי הנביא יש ייתור באומרו כי אנכי העלתי אתכם מארץ מצרים ואומר ואוציא אתכם מבית עבדים ואומר ואציל אתכם מיד מצרים יראה ענין אחר אמור זה שלש רגלים:

אמנם הנה ידוע מרז"ל ההפרש שבין השב מאהבה לשב מיראה כי השב מיראה הזדונות נעשים לו כשגגות והשב מאהבה עשים לו כזכיות. ונבא אל הענין והוא כי הנה כאשר זעקו אל ה' היא חשובה מאשר עד כה חנו אל אלהי נכר והיה אפשר תהיה מאהבה אמר כי לא היתה רק מיראה וזהו **ויהי כי זעקו בני ישראל אל** ה' **היה על אודות מדין** שהוא מחמת יראת מדין המצרים להם לא מאהבה באופן שהקילו אשמותם ליעשות שגגות.

פסוק ח

על כן להתם השגגות הקלים מה עשה ית' שלח איש נביא יוכיחם תוכחת מגול' באמו' להם הדין הוא שלא ישמע בקול זעקתכם כאשר אתם לא שמעתם בקולו כי הלא כה אמר ה' כו' ולא שמעתם בקולי אחר כל הטובות שהיטבתי לכם והענין כי זכות הכניעם וקבלות תוכחת הרבי' יעזור להתם חטאת בצד מה ועל כן בשומע' תוכחתי ולא עשו והיו כנכנעים שומעי' תוכחתו ואינ' משיבי' מיד ויבא מלאך ה' כו' להראות אל גדעון להצילם ולהורות שלא מאסם ה' כי אם רצונו טוב עמהם דבר עמהם כאלו הו' ית' מדב' לנוכח אתם שלא אמ' שה' דבר שהעל' אתכם מארץ מצרים כו' ולא שמעתם בקולו כי אם העתיק הנביא דבריו ית' כאלו מדבר ה' לנוכח אתם באומרו כה אמר ה' העלתי אתכם והוציא אתכם ואתנה לכם כו' ולא שמעתם בקולי וכל זה על ששבו גם שהיה מיראה כמדובר ולענין הייתורים הוא כי הודיע להם חטאתם והוא כי גדלה אשמתם בלכתם אחרי אלהי נכר אחרי ראותם גודל שליטתו ית' בבני אדם אשר בארץ המה ובמזלות שבעולם הגלגלים ובמלאכים שבעולם המלאכים שיורה שהו' לבדו המושל בכל

העולמות ואין זולתו וע"כ על העול' השפל אמר **אנכי העליתי אתכם ממצרים** שהוא מיד פרע' וחילו ועל עילם הגלגלים אמר **ואוציא אתכם מבית עבדים** שהוא בשום לב שהל"ל מהיות עבדים מאי מבית אלא היינו מאמרם ז"ל שמזל מצרים היה מחייב שעבד לא ירים ראש להיות חפשי לעולם נמצא שמצרים הוא כבית של עבדים שהוא מקום קבוע להם והוא ית' שידד המזל והוציא' וזה יתכן כיין באומרו מבית עבדים שהוא ששידדתי המזל והוצאתי אתכם מבית של עבדי' ועל עולם המלאכים אמר ואציל אתכם מיד מצרים והוא הנודע מרז"ל כי שרו של מצרים מצרים שמו כמאמרם ז"ל על פסוק והנה מצרים נוסע אחריהם ובפסיק וירא ישראל את מצרים מת והוא כמפורש אצלנו במקומו כי זה מאמרו ית' וארד להצילו מיד מצרים שהוא מיד השר ששמו מצרים ונתקיים על הים שהי' השר מחזיק בם בתובעו דין והיו כמסורי' בידו והושיעה ה' מידו וזהו ויושע ה' ביום ההוא את ישראל מיד מצרים שהוא השר הרי ששידד הוא ית' את המצריים שבעה"ז ואת המזל שבעולם הגלגלים ואת השר שמעולם המלאכים וזולת זה ואגרש כו' ואח' כל הטובה הזאת ואומרה לכם אני ה' אלהיכם בייחוד עם היותי מושל בכל העולמו' דרך כלל ולא שמעת' בקולי ואיך אשמע בקולכם כמדובר בסמוך:

פסוק יא

ויבא מלאך ה' כו'. וירא אליו כו' ראוי לשים לב כי פסוק הראשון הלז יראה מיותר והיה ראוי להתחיל מפסוק השני וירא אל גדעון בן יואש מלאך ה'. ב' אומרו ה' עמך גבור החיל מה שעדן לא היה ג' אומרו בי אדוני שאי אפשר לפרשו לשון בקשה לפי המשך הענין ד' אומרו ויש ה' אתנו ולמה מצאתנו כל זאת כי הלא לא אמר לו המלאך שהו' אתם כי אם עמו בלבד ואם התמיהא היא על עצמי כי צר לו בכלל העם ואמר ויש ה' אתנו כלומר בא' מכללותנו למה מצאתנו את כלנו שאני בכללם וצר לי עמהם עם שה' עמי הנה הוא דוחק בלשון. ה' אומרו ואיה כל נפלאותיו כו' כי הלא עתה היו עם כבד עון שעבדו ע"ג אחר קבל' התורה מה שאין כן במצרים וגם כי שם הית' שבוע' האבות מש"כ עתה ו' אומרו לאמר כי היא תיבה מיותר' ובלתי צודק' לפי משמעות' שהו' לאמ' לזול ז' אומרו ועת' נטשנו ה' כי הלא צרת מדין לה שבע שנים ואיך יאמר שעת' נטש' ה' ונתנ' ביד מדין ח' אומרו ויפן אליו ה' מה זו פני' והראוי יאמר ויאמר אליו ה'. ט' אומרו לך בכחך זה מה הוא הכת הזה שמור' באצבע. י' אומרו הלא שלחתיך כי אח' אומרו שילך הרי השליחות אמור וגם הראוי יאמר הנני משלחך ולא יאמר לשון עבר. י"א אומרו בי אדני למה שנה כי בתחלה אמר בי אדוני ועתה בי אדני. י"ב אומרו במה אושיע את ישראל אח' אמו' הוא יתברך והושעת את ישראל מה זו שאלה או תמיה' במה

אושיע את ישראל. י"ג מה חידש לו עתה היא ית' שע"י כן נתרצ' שאם על אומרו כי אהי' עמך גם המלאך אמר לו ה' עמך. י"ד אומרו ועשי' לי אות שאתה מדבר עמי וכי כל מי שידבר ה' עמי ישאל אות שהי' ית' מדבר עמו. ט"ו אומרו שאת' בקמץ השין. י"ו מה עלה בדעתו לבשל בשר להאכיל מלאך ה'. י"ז אומרו וישלח מלאך ה' את קצ' המשענ' ויגע בבש' ובמצו' ותעל האש מן הצו' כי להעלות האש מן הצו' בצו' היה לו ליגע ולא בבשר ובמצ':

אמנם הנה אין ספ' כי לא על חנ' היתה ישיב' המלאך תח' האל' טר' ידב' דב' עם גדעון אך הנה אין ספק כי ביא' המלאך אל גדעון טר' היות ה' אליו היה להכינו לדבר בו תחל' ע"י התבטל מעסקיו ויתחיל להתבודד ואח"כ יבא דבר ה' אליו והנה ידוע כי המצטער אין נבוא' שורה עליו ולא על בלתי מניח עסקי עולם ומתבודד והנה בהיות גדעון **חובט חטים בגת להניס מפני מדין** שהוא כי כל חפץ מדין היה לקחת החטים בגרנות על כן לגנוב דעתם הלך לחובט' בגת מקום אשר לא ילכו לבקש חטים שמה כי מי יחשוב יתן איש חטים בגת וזהו להניס משני מדין והנה בזה יעדר התבודדות כי עסוק היה ואם יקרה שבעודם מחפשים יעברו אנשים מדינים אז יבואו לשבת תחת צל האלה ההיא בצל וימצאוהו חובט חטים הלא ימצא כגנב במחתרת ויהיה מצטער נוסף על העדר התבודדות על כן לסלק הצער בא המלאך **וישב תחת האלה** לשומרו כי היה **חובט חטים בגת** בל יבאו.

פסוק יב

ולדבר ההתבודדות להכינו לשמוע את דבר ה' היחל תחלה במלאך **וירא אליו מלאך** ה' ויאמר אליו ה' **עמך גבור החיל** כלומר ה' איש מלחמה **עמך גבור החיל** להלחם באויביכ' אשר אתם יריאים מהם וממוצ' דבר הוא יבין שמשלחו לעשות חיל לצרור את המדינים ולהכות אותם.

פסוק יג

והנה גדעון לא גבה לבו להאמין כי ה' עמו בייחוד וגם נסתפק מי הוא הדובר בו אם איש נביא או מלאך מלובש כאיש האדמה כי כן נראה אליו ואם מלאך הוא יש שני סוגים יש מלאך האלהים מתואר אחר השכינה ויש למעלה הימנו נקרא מלאך ה' מתואר אחר שם ההויה ועל כן היותר קרוב בלבו היתה החלוקה הראשונה או בדרך רחוקה אפשרות השנית אך לא השלישית על כן אמר בי אדוני שהוא לשון צודק גם באיש נביא לו' להאמין כי בי ה' רחק מאד אך בי הוא אדוני הדובר בו על ראשי.

ואשר אמרת ה' עמך גביר החיל אפשר להתפרש כי להיותי גבור החיל וה' עם החיל כי רבים הם אגבם גם הוא ית' עמי וגם זה רחוק כי האם יש ה' אתנו **ולמה מצאתנו כל זאת** ואם נהפוך כי אין ה' רק עמי ועושה יתברך כאשר עשה במצרים שהיה עם משה ועם היות' עובדי ע"ג לא עזבם כי בכל צרכם לו צר אם כן **ואיה כל נפלאותיו אשר ספרו לנו**. ושמא תאמר כי אין הע"ג שעובדים עתה שהוא אחר מתן תורה כע"ג של מצרים שהיתה קודם מתן תורה אינה תשובה כי הלא **סיפרו לנו אבתינו לאמר הלא ממצרים העלנו** ה' שהוא כי ספרו לנו כדי לאמר אנחנו דורות שאחריהם בצרתינו **הלא ממצרים העלנו** ה' כלומר וכן נבטח בו יתב' יצילנו גם עתה והוא מאמרו ית' במצרים ולמען תספר באזני בנך ובן בנך כו' ואם אין משם ראיה לינצל כמאז מה יסכון לנו הספור ההוא לבטוח בהצלה כאשר במצרים.

ושמא תאמר כי לעולם אימא לך כי מה שה' עמי הוא אגב הכלל ואינה קושיא מה שמצאתנו כל זאת כי הלא גם נפלאות מצרים היו אחר שויצעקו בני ישראל אל ה' וכן גם עתה מה שמצא אותנו היה עד כה שלא זעקו אל ה' אך עתה שויזעקו בני ישראל אל ה' מפני מדין גם לנו יעשה נפלאות להצילנו הנה גם זה אינו כי הלא ועתה שהוא אחר שזעקו נטשנו ה' וכו' והוא כי אחר הזעקה שלח ה' איש נביא שהוא פנחס כמ"ש ז"ל וחזר להוכיח' על שלא שמעו בקול ה' שהוא כי על כן גם ה' אין ראוי ישמע בקולם והוא לא שת לבו שהנביא לא גמר אומר לומר שגם ה' לא ישמע בקולם כי אם הניח הדבר בלי גיזרה שהוא כמאמרנו למעלה שלא היתה רק להכניע לבם בתוכחת להושיעם אחרי כן.

פסוק יד

אך עתה ויפן אליו ה' לדבר לנוכח עם גדעון אך הדברים היו יוצאים מפי המלאך כי היה המלאך כמעבר את דברי ה' אל גדעון והיו הדברים **לך בכחך זה** שהו' בכחך זה שהקטנ' את עצמך לומר שאינך כדאי שיהיה ה' עמך ועשית כל החלוקות האמורו' והושע' ואל תתמ' כי הלא שלחתיך וכביכול שלוחו של אדם כמותו ולא אמר אני משלחך כי אם לשון עבר לומר כי מאז נאמר לך ה' עמך גבור החיל היה שהייתי משלחך עם החיל שתהיו גבורים בשמוע גדעון כך אמר אין אלו דברי נביא או מלאך לומר על עצמו הלא שלחתיך כי המלאך הוא שליח ולא משלח להושיע כי הוא אינו מושי' בלעדי ה' ומה גם עתה שלוחו אך אין זה כי אם דברי האל המושיע יתברך לעד וגם שהדברים יוצאים מפי המלאך הוא מעבר אל מאמר ה' על כן אמר בלבו אחר שה' דובר בי לנוכח ואומר לי ששלחני לשאושיע את ישראל גם כן אינו כמו זר נחשב כי באמור ה' עמך הוא שאני מרכבה אל קוני אך לא יהיה אל ה' הגדול כי מה אני כי אם אל השכינה הוא שם האדנות.

פסוק טו

על כן לא אומ' בי אדוני כאשר בתחלה אלא בי אדוני הוא שם אדנות היא שכינה ששורה עלי וזהו בי אדני אך אם כך הוא צר לי כי שם זה הוא מדת הדין וצריך זכות רב ובמה אושיע לבדי **את ישראל והנה** ה' אמר אלי והושעת את ישראל ומה זכות יש לי ואם הכוונה היא אני עם אלפי שהאלף שאני מהם באלפי מנשה יהיה ה' אתם בהיו' ה' אתי ואני מהם הנה אם היו גבורי' בטבע ונוסף זכותי גם הו' ויגמו' הדבר אך עתה צרי' נס כפול שהם מעט וגם חלשים אין זכיתי מספקת לכל זה ואם הפירו' הוא אני עם בית אבי בלבד הנה אני הוא הצעיר ואיך יהיו הם חילי ואני גבור החיל.

פסוק טז

על כן השיב לו הוא יתברך הלא כמו זר נחשב לך לתת בידך את מדין ובקשת לפרש על אלפך או בית אביך דע לך **כי אהיה עמך** ובזה גם אתה לבדך תספיק כי הנה **והכית את מדין כאיש אחד** והוא כי הפרש גדול יש בין לוחם עם א' ללוחם עם שנים או יותר כי הלוחם עם רבים גם שלא יניף ידו כי אם על הא' הלא השני יעמוד נגדו להציל את רעהו מיד מכהו אך בהיות המלחמה עם איש אחד יקל לנצחו כי אין שני לעזרו כן הדבר הזה כי הלא אפשר יפול פחד גדעון על שרו של של מדין פן יעמוד נגדו להציל את עמו כאשר עשה עוזא שרו של מצרים לולא ה' שהיה לנו על כן אמר. לו הוא יתב' **והכית את מדין כאיש אחד** שאין שני להקימו כך אין שרו יוכל לעמו' נגדך כלו' כשיפקוד ה' על צבא המרום במרום תחלה באופן תדמה מלחמת מדין ללוחם את איש אחד.

פסוק יז

והנה הדבר הזה שכתבנו שהי' הוא יתב' מדבר לנוכח אתו בהשתלשלות המלא' ולא פה אל פה מלבד הכרח הכתובים מלשון ויפן וזולת זה כאשר נכתוב בס"ד גם כן מוכרת מצד עצמו כי הלא את גדעון ושמשון ויפתח קראום רז"ל קלי עולם ואיך יתכן היה ית' דובר בו בהקיץ פה אל פה ואינו מגדולי עולם אך אין זה כי אם שלא נתייחד אליו הדבו' רק בהשתלשלות המלאך ובגלל הדבר הזה נבהל ולא האמין היה דבר ה' ית' בעצמו אליו עד שאל אות כי לא ראה רק דיבר יוצא מפי המלאך וז"א **אם נא מצאתי חן בעיניך ועשית לי אות שאתה מדבר עמי** שאם לא כן במה אדע כי הדבור היוצא מפי המלאך הוא דבר ה' לנוכח אתי וזהו הנקד שין של שאתה בקמץ כלומר כי מה שהוא שואל הוא לראות קול ה' קמוץ תוך המלאך כמדובר.

פסוק יח

ולהביא האות אל הפועל אמר אל המלאך הדובר בו **אל נא תמוש מזה עד בואי אליך** כי הנסיון הוא ע"י המנחה והוא כי אם מלאך מלובש הוא ואין ה' עמו הלא יעש' כמלאכים שנתאכסנו אצל אברהם שעשו עצמם כאוכלי' כמאמר רז"ל אזלת בקרתא אזיל בנמוסיה ואם ה' עמו לא יעשה עצמו כאוכל כי אינו כבוד כלפי מעלה וגם ע"י מציאו' מעש' המלאך במנחה יכיר כי מלאך ה' הוא המתואר אל שם ההויה ואם כן גם בהשתלשלותו היה דבר ה' אליו או אם מלאך אלהים המתואר אל השכינה ואם כן הוא המדבר בהשתלשלותו הוא השכינה ובכן בהביאו הבשר והמצות והמרק ויגש אותם אז אמר לו מלאך האלהים הוא מלאך של השכינה קח את הבשר כו' לומר כי אצ"ל מלאך ה' בהיות ה' אותו כי אם גם מלאך האלהים הוא של שכינה אינו עושה עצמו כאוכל בהיו' השכינה שורה עליו על כן אמר קח כו' והנח אל הסלע ואת המרק שפוך בסלע כלו' לא אוכל כי מלאך אני ושמו יתב' בי כי אם אש רוחני תוקד בם ע"י הדובר בך מש"כ אם היה מלאך בלי הש' עמו שלא היה עושה ענין זה מבלי ישלחנו ית' לעשותו הנה שבשני דברי' הורה שלא היה מלאך לבדו בלי ה' עמו. א' במה שלא עשה עצמו כאוכל כאש' באברה'. שנית. במה שצוה לשום המצות והבשר על הסלע ולשפוך שם המרק שהוא שאש קדוש תוקד בם ולא יעצרנה המר' עם היותו מים.

פסוק כא

ועדיין אפשר להסתפק אם הכח אשר במלאך השורה עליו אם הוא מהשכינה כי מלאך האלהים ה' הוא או מאת ה' כי מלאך ה' הוא אך בראות כי נגע בקצה המשענת על הבש' והמצו' ולא הודלק בם האש מחמתו כי אם שיצא' האש מתחת הבש' והמצות מן הסלע אז תמה ואמר מה היה כי בסלע שלא נגע צמחה האש ולא מלמעלה במקום שנגע על כן אמר אין זה כי אם שזה המלאך דוב' בי מאז מלא' ה' הוא והוא נגע בבש' ובלח' לקדש' שתשלוט בם אש קדוש' מאת השכינה שלמט' משם ה' ע"כ ע"י השרו' כח קדוש בהם מאת ה' ע"י מלאך ה' יצאה אש מן הסלע המתייחס לשכינ' כנודע מענין סלע של בארה של מרים והיה זה ע"י האלהים שדבר לו לשי' אותם על הצור ועלה להקביל כח ה' אשר על הבשר והלחם והוא הנודע כו אש המזבח תוקד הוא מאת השכינה והוא ריח נחוח לה' ובראו' גדעון כן פחד ורגז ואמר אם מה שראיתי היה מלאך האלהים החרשתי אך בפועל הזה הכרתי כי מלאך ה' הו' והי' ה' עמו כמדובר.

פסוק כב

וזהו **וירא גדעון כי מלאך** ה' הוא אז זעק אמר אהה אדני אלהים זעק אל שם אדנות מפחדו שראה כח ה' שבו נאמר כי לא יראני האדם וחי אז אמר לו הוא יתב' שלום לך אל תירא לומר אם על מה שראית מלאך המתואר אל שם ה' גם שכח ה' בו שעל כן היה דבורו יתבר' משתלשל בו אם על מציאות זה היה ענין מקרא שכתוב כי לא יראני האדם וחי לא היית מתקיים חי כלל כי היית מת מיד אך אחר כי שלום לך עד כה אל תירא לא תמו' אז ויבן שם המזבח לה' להודו' לו יתב' על שרא' זו כחו וישלם ואז להטיב לבו קרא ה' את המזבח שלום ולהורות כי ממנו ית' היה השם הזה וסימן לשלום גדעון היה התקיים המזבח זמן רב כי עד היום הזה עודנו בעפרת כו':

פסוק כה

ויהי בלילה כו'. הנה ארז"ל כי שמנ' איסורין הותרו לו באותו הלילה חוץ וזרות ולילה ועצי אשרה ונעבד ומוקצה ואבני מזבח וכלי אשרה ואמרו כי המוקצה היה לו שבע שנים שהוקצה והלא כמו זר נחשב יצוה ית' יעשה מצוה בשמנה עבירו'. ועוד אומרו ואת הפר **השני שבע שנים** איך תצדק לקיחה בשנים והראוי יאמר בן שבע שנים או שהופרש שבע שנים. ועוד למה לא נזכר מה שיעשה מהשור פר הראשון ואגב אורחין נשית לב אל הקראו שור פר כי שור היינו פר:

אמנם רצה הק"בה לזכות את גדעון להצליחו נגד מדין ע"י שיקדש שמו יתבר' ברבים וישים את נפשו מנגד למות על קדוש השם כי הן יזבח את תועב' עבודת' הוא השור פר שהיה נעבד לעיניהם והורס מזבח הבעל וכורת האשרה המצלה על הבעל ולא יסקלוהו וכן היה כי לולא אביו קם נגד ההמון לבלתי המית את גדעון היה מומת וההצלה בעצם היתה מאתו יתבר' כי לולא ה' שהיה לו מה היה מועיל לו אביו והורה לנו הוא יתבר' כמה גדול כח קדוש ה' ברבי' שהרשהו לעשות ח' איסורין בעת ההיא למען קדש שמו ברבים וראשונה צוה לו יקח את השור הנעבד וקראו פר השור לומ' כי הפר ההו' לא אלוה כי אם שור שאם יש לו שם זולת פר הוא שור ויזבחהו לעיניהם או כיון באומרו **את פר השור** לומר שהוא נעבד כי הפר הוא השור הידוע הוא העגל שנאמר בו וימירו כו' בתבנית שיר כו'.

פסוק כו

ויתכן כי באומרו ואת השני תעלהו עולה על המזבח הורה כי הראשון לא יהיה עולה על המזבח כי נשרף חוצה כפר הבא על ע"ג שהוא מפרים הנשרפים ואמר ופר השני שבע שנים והוא כי אחר שהפר הראשון יזבח לבטל מציאות הע"ג כי נעבד היה צוה

יתב' דרך כפרה בצד מה יבא הפר השני שהוקצה לע"ג ויכפר בעד והוא ענין כתב אצלנו בענין הקרבנו' כי הכח טמא הנעש' בחטא הוא השור' על הב"ח ע"י סמיכה שסומך החוט' את ידיו עליו והכח ההוא הוא הנשרף באש מן השמים על המזבח ונבא אל הענין דמה שהזכרנו מרז"ל כי שבע שנים הוקצה הפר השני הלז לע"ג ואין ספק כי רוח עון ההקצאה שבע שנים דבקה בו וההוא יקרא שבע שנים והוא כולל כל זמן עבוד ישראל בימים ההם ע"ג כי על כן נאמר ויעשו בני ישראל את הרע כו' ויתנם ה' ביד מדין שבע שנים ועל כן לכפר בעד כללות עון שבע השנים ההם הוצרך הפר הזה נמצא כי בקחתו **את הפר השני** הלז הוא כלוקח כללות השבע שנים וזהו ויאמר לו ה' קח וכו' ופר השני שבע שנים ואחר הקיחה יעלהו עולה שיהיה כליל לאישים כפר ע"ג שנשרף. עוד יתכן על ענין הפרים הנאמרים ע"ד הפשט כי אחרי בנותו מזבח לה' ויקראהו ה' שלו' אמר לו בלילה ההו' להקריב עליו קח את כר השור כלומר פר שאינו רק שור ואין לו שם לווי ושני שהוא מוקצה כי אם שהוא שור בעלמא להקריב על המזבח הנז'.

פסוק כח

אך ופר השני שהוא מוקצה לע"ג בשבילו והרס' את מזבח הבעל כו' ובנית מזבח כו' ולקחת **את הפר השני** והעלית עולה וזהו אומרו **ואת הפר השני העלה על המזבח הבנוי** מש"כ בפר הראשון שהיה במזבח הראשין:

פסוק לא

ויאמר יואש כו'. כפל ענין האתם תריבון **אם אתם תושיעון**. ועוד אחר התקוממו' כל העם איך שתקו ויתיראו מן יואש והוא איש אחד, אך הוא כי אמר אליהם **האתם תריבון לבעל** על שהרס מזבחו ראו אם תהיו ג"כ להושיעו כלומר כי שבר נשבר את הבעל עצמו ועמדו נא והושיעוהו וזה למען ימנעו מפחדם פן ישברוהו וכן היה כי עמדו לא ענו עוד ואז ויקרא את שם בנו ירובעל ויעש כן להשתיק מעליו את המון העם החושבים שיש בבעל ממש כי יאמרו שבכל פע' שיזכי' כל איש שמו ירובעל והיו כאומרים ושואלים שירב בו הבעל כי נתץ כו' וז"א לאמ' שהוא כדי לאמר ירב בו כו'. או יאמר כי הוא לא קראו ירבעל כי אם ירב על שיובן שאדרבא יירא הבעל ממנו אלא שזה לא היה אומ' להמון כי אם לאמר לעם היה אומר להם שהוא ירב בו הבעל **כי נתץ את מזבחו** וזהו ויקרא לאמר כו':

פסוק לו

ויאמר גדעון כו'. יתכן שחש הוא עתה שקראוהו ירבעל שעל ששם בעל נזכר עליו אולי הפסיד ולא יושעו ישראל על ידו על כן שאל לו אות מאת ה' **אם ישך מושיע בידי** וכו'

כאשר דברת ה' עמך ושאהיה אני גבור החיל ושתהיה עמי כלומר כי ירא אני שעתה שנזכר בי שם הבעל אילי לא תהיה עמי ובזה אינו נכשל בלשונו שאומר כאשר דברת ושואל אות ולא חש כי ההוא אמר ולא יעשה אך הוא כי אמרת ה' עמך וכן כי אהיה עמך וחושש אני אולי הפסדתי עת' וכן לא יהיה ממחוסרי אמנה בשאלת אות אחר כמה הבטחות והיה האות כי ישראל הנקראים שה תהיה הגזה משל אליהם ושאר העולם אל קרק' שהוא חומר דומ' ושאל אם יהיה טל על הגזה לבד' יהיה אות ששפע עליון יהיה בישראל ולא באויביהם להעזר ועדיין היה אפשר שינצחו בישראל אך אחרי מות קדושים מישראל וינצחו הנותרים כדרך כל המלחמות על כן חזר ושאל שיהי חורב אל הגזה לבדה שבה שהוא משל אל ישראל יהי חורב מדם חללים שלא יהרג איש ובכל הארץ שהוא משל אל האומו' ההם יהיה הלחום מדם חלליהם ואמר ויעש אלהים כן מה שלא נזכר שם בנסיון הראשון והנה רז"ל אמרו כי אין שם ה' נזכר על העדר טל מו האדמה ולפי דרכנו נאמר בשום לב אל שנותו בנסיונות אלו שלא הזכיר שם ה' כאשר עד כה כי אם שם אלהים אך הוא כי גם שנקרא ירבעל לא היה ירא מבחינ' מדת רחמים כי אם מקטרוג מדת הדין על כן **ויאמר גדעון אל** אלהים אם ישך מושי' כו' שהוא מדת הדין בנסיון הראשון אמר ויהי כן כנעשה מאליו שהוא כי לא היה צריך זה כי מאליו לא היה קטרוג אך בנסיון השני שהוא שלא ימות איש מישראל עם היות שלא שבו תשובה שלמה כי עדיין לילא שם אביו נפשו בכפו לו' אשר יריב לו ימות וה' עזרו היו הורגים ישראל את גדעון על שנתץ מזבח הבעל על כן הוצרכה עשיה חדשה לפנים מן שתסכים מדת הדין בדבר וזהו ויעש אלהים כן ולהורות שלא הפסיד גדעון מאיכותו על הקרא ירובעל לענין הצלחתו על כן נאמר וישכם ירובעל הוא גדעון כו' לומר עם הקר' ירבעל הוא גדעון בהוייתו הראשונה לעשות ולהצליח:

פרק ז

פסוק ד

ויאמר ה' **אל גדעון עוד העם רב** כו'. הנה אומרו וכל אשר כו' הוא מיותר כי מכלל הן אתה שומע לאו. ועוד כי גם אם היה צריך לאומרו מלת הוא מיותרת:

אך לומר לאשר לא שבו מאליהם שישובו אחור הלא וכעסו ויריבו ויעשו רעה על כן אמר לו הוא יתברך אל תירא כי דע לך כי **כל אשר אומר אליך זה לא ילך עמך הוא לא ילך** כלומר הוא מעצמו לא ילך כי לא יקפיד ומרצונו ישוב וז"א הוא וכן היה אין צ"ל

שלא הקפידו כי אם שגם נתנו כל צידה שהביאו לנשארים כאומרו ויקחו את צדה העם ואת שופרותיהם כו':

פסוק יג

ויבא גדעון כו' הנה בחלום הלז יש כפל ענין וכבדות לשון אשר אין לנמשל צורך בו. ועוד כי אין הפתרון דומה לחלום. וגם ראוי לשים לב אל שינוי לשון באומרו מספר במקום סיפור ושברו במקום פתרונו:

אמנם קרה לו כאשר בים סוף שהיו ישראל בלתי ראויים והיה עוזא שרו של מצרים מקטרג באו' הללו עובדי ע"ג והללו כו' והיו ישראל כמעט ראויים ליאבד על קטרוגו עד שהוא יתבר' ככל חסדיו היפך בזכות ישראל עד היפך הגזרה על השר ועל עמו והמית את השר כד"א וירא ישראל את מצרים מת וניער גם את כל חילו ע"ד זה עשה ה' גם פה כאשר יבא בס"ד והנה ארז"ל כי **צליל לחם שעורים** היא מנחת העומר כי בזכות העומר נצולו וראוי לדעת למה נתייחדה מצוה זו לכך מכל השאר אך אין ספק כי בעל מאמר זה הולך לשיטת האומר כי כאשר אמר גדעון ואיה כל נפלאותיו כו' לאמר הלא ממצרים גאלנו ה' שהיה ערב פסח וא"כ החלום הלז היה ליל שני של פסח שהוא יום מצו' העומר או לילה שאחריו שהיום שעבר היה גם הוא יום העומר על כן הגין העומר בזמנו והענין היה שהראהו ה' כי עם שישראל היו בלתי ראוים עכ"ז **צליל לחם שעורים** היא מצות העומר היה **מתהפך במחנה מדין** והוא שהיה העומר מתהפך כי זכות העומר היה בא להציל ולהיות במחנה מדין היה הדבר מתהפך באמור הללו עובדי ע"ג והללו עובדי ע"ג כי כמדין כן ישראל וזהו מתהפך ויבא ענין העומ' עד האהל הוא שרו של מדין המאהיל ומחופף על מחנהו שהוא בב"ד של מעלה ויכהו את השר ויפול ממעלתו והוא על דרך הכתוב אצלנו על שרו של מצרים שלא הפילו הוא ית' בפעם אחת כי אם שתחלה בהחילו לקטרג הורידו מגדולתו וזהו ויסר את אופן מרכבותיו הוא השר שהוא אופן שעליו יסובו כל מרכבותיו שהסירו הוא יתברך מגדולתו ועדיין היה מנהיג את עצמו אך בכבדות ואחרי כן שחזר לסרב המיתו ה' והוא גמ' הנפיל' באומרו וי' ישראל את מצרים מת כו' וע"ד זה היה פה כי תחל' זכות העומר שבאותו היום הכה את האהל הוא השר אש' מדין בצלו יחיו ויפול מגדולתו ומה שהיה משפיע מכחו מלמעל' למט' נהפך כי השיב פניו למעל' ואחוריו אל עמו וזהו ויהפכו למעלה על כרחו ולהיותו מתחזק שלא היה ההתהפכו' ברצונו ע"כ ונפל האהל לגמרי ממצבו וממעמדו נהר' לגמרי ומאליו נשמ' שבהכשל עוור יפול עזור.

פסוק יד

ויהי כשמוע רעהו את דברי החלום אפשר הבין בדברי' או כי מאת ה' היתה שומה בפיו להשיב ולומר אין זה **בלתי אם חרב** כו' איש כי נתן ה' **בידו את מדין** והו' כי אין זה פתרון הדברים כי אם שבראותו איך כח המאהיל עליו שהוא השר נפל אז אמר כמאמר עוזא שרו של מצרים איך יתכן יפיל ה' את מדין ביד חרב ישראל אשר הללו עובדי ע"ג והללו עובדי ע"ג איך **אין זאת בלתי אם חרב גדעון בן יואש איש ישראל** כלומר כי חרבו בלבד היא השולטת ולא כללות ישראל כי אם איש ישראל כי אותו ראה ה' צדיק לפניו בדור ההוא **ונתן האלהים בידו את מדין** כו'.

פסוק טו

ויהי כשמוע גדעון את מספר החלום הוא מספר חלוקות החלום א' ויכהו ויפול שנית ויהפכהו שלישי' ונפל האהל כי זה מורה על הדרגות נפילת השר כמדובר כי מבלי מאמר המשיב הבין הוא בדברים ענין הפתרון וכן ראה את שברו ואינו הפתרון כמדובר שרעהו לא כתר כי אם שהשיב על קושי הנופל על ענין פתרון החלום אך אמר שראה את שברו שהוא את תקותו כד"א שברתי לישועתך ה' כי ראה כי שם ה' בפיו את מה שהיה הוא מקוה לשמוע כי ינתן מדין בידו כי לא אמ' אין זה בלתי אם חרב ישראל כי אם חרב גדעון נתן ה' בידו את מדין כי זאת היתה תקותו אז נחרץ **ויאמר קומו וכו'** ומענותנותו לא אמר נתן ה' בידו אלא **בידכם את מחנה מדין** כו':

פסוק טז

ויחץ כו'. ראוי לשים לב אל איזה סמך ורמז לעשות הדברים האלה ואפשר כי עשה כן לזכור זכות תורה וזכות אבות והוא כי במתן תורה היו שלש' דברים קולות ולפידים ושופר כד"א וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים ואת קול השופר ואת ההר עשן כך עשה הוא קולות של שיבור הכדים ולפידים ושופרות וההר עשן מהלפידים ואז וירא העם וינועו נגד אויביהם וגם זכית אבות ביד ימינם הוא אברהם כי השופרות תוקעי' ולא מתריעים שהוא זכות אברהם ולפידי אש זכר ליצחק ביד שמאלם והקול קול יעקב בשבירת הכדי' שגם בהם רמז ליעקב שנשאר יעקב לבדו ואמרו ז"ל אל תקרי לבדו אלא לכדו וזכר לדבר שגם פה בזכותו יצילם ה' כאשר אז הציל את יעקב מן שרו של עשיו גם יתכן זכר עשה למלחמת אברהם את ארבעה מלכים גדולים במתי מעט שהיה הוא ואליעזר שעולה שמו בגמטריא שי"ח כך פה היו שלש מאות איש נשארו י"ח הוא ירבעל במספר קטן עולה ט"ו ובשלשה דברים שופרות וכדים ולפידים הרי י"ח נשארו שמנה עשר וצוה שיקראו לה' ולגדעון שהלא כמו זר נחשב ישתף שם שמים עם שמו אך במה

שכתבנו שבישראל דרך כלל לא היה זכות כי אם לגדעון לבדו כי על כן אמר לו הוא יתי לך בכחך זה והושע' את ישראל כו' כי אהיה עמך והכית את מדין כאיש אחד מה עשה אמר אם יאמרו לישראל אין להם זכית אם אומר לגדעון אין ראוי כי לה' התשועה על כן אמר לה' שהוא העיקר ואגב ולגדעון ולבלתי הזכיר כלל אין ראוי כי טוב להזכיר הזכות בעת הפועל כי השטן מקטרג בשעת הסכנה:

פרק ח

פסוק ז

ויאמר גדעון לכן בתת כו'. הנה לאנשי סוכו' השיב יותר בכעס שאמ' לדוש בשרם ואת אנשי פנואל לא אמ' כי אם שיתוץ את המגדל בלבד ואח"כ הרג את כל אנשי העיר. אך יהיה כי בסוכת לא ערבו אל לבם להשיב כך רק השרים על כן עליהם לבדם חרה אפו לדושם כאשר אמ' אך בפנואל כל אנשי' ענו כך ועל כן על כלם היה הקצף על כן אמר בלבו אם אומר להם להורגם אולי יתקבצו עם אנשי סוכות ונאספו עלי והכוני ואני מתי מספר שלש מאות איש על כן לא הגזים להמית כי אם אתוץ את המגדל הזה למען יחשבו שלא יטיל כעס כי אם על המגדל לבדו ולא יתחברו עליו עם אנשי סוכות וז"א ויאמר גם לאנשי פנואל לאמר כו' אתוץ כו' כלומר שעם היות כוונתו להורגם גם הם כשרי סוכות מה שערב אל לבו לאמר בפירוש לא היה רק בשובי בשלום אתץ את המגדל הזה וז"א לאמר ומן הטעם הזה בשובו לא התחיל באנשי פנואל פן אנשי סוכות אשר ייעד להמי' יבאו לעזרת פנואל על כי ייעדם להמית רק בא מלמעלה החרס לפגוע תחלה בסוכות ועשה בהם משפט כתוב ולא פחד מאנשי פנואל כי היו חושבים שחרב לא יעבור בארצ' כי אם נתוץ מגדל' על כן לא יצאו לעזרת שרי סוכות ואף גם בבואו אחרי כן לנתוץ המגדל לא עמדו נגדו והניחוהו לנתוץ בחשבם כי יאמר די בזאת אך אחרי נתוץ מגדל עוזם עשה את אשר זמם ויהרוג את נשי פנואל:

פסוק כז

ויעש אותו גדעון לאפוד כו'. יתכן כי עשה כן על כי האפוד של הכהן הגדול הוא מכפר על ע"ג על כן זכר עשה לנפלאותיו יתברך כי לא הביט אל הע"ג שעבדו ויזכור את אפוד הכ"ג ויצילם מיד מדין על כן משלל מדין עשה אפוד למען ישכילו לבלתי שוב עוד לע"ג כי זה הפכה ומנגדה ואיליו יביטו לפרוש הימנה כי לאו בכל שעתה מתרחיש ניסא להגין על השוגי' בע"ג והמה היפנו ויזנו אחריו כי אמרו לעובדו אם הוא הצילם ולהורו' כי לא חפץ גדעון בשרר' על כן וילך ירבעל בן יואש וישב בביתו:

פרק ט

פסוק ח

הלוך הלכו העצי' כו'. כיון יותם לומר כי לאחת משלש בחינו' ימליכו עליהם מלך או להכבד בו לחשיבותו או ליהנות על ידו משלל מלחמותיו אשר יקח כענין המלבישכם שני עם עדנים וכמלך דוד שהיה מחלק שלל האויבים בכל ערי ישראל או להיות שמחים ובטוחי' באויבים ע"י המלך שאין אויבים שולחי' יד באחת הערי' ביודע' כי המלך יאסוף כל חילו עליהם וע"י כל היושבים תחתיו בטוחי' ושמחי' איש תחת גפנו ותחת תאנתו אך מי שאין בו א' מאלו הלא יחפרו ויבושו כל הממליכים אותו ועל כן נשא משלו אל העצים שבקשו להמליך את הזית שעל ידו נמשך כבוד הוא אור שמנו כמה דאת אמר באורים כבדו ה' וכן דרך לכבוד אנשי' להדליק נרות ברבוי על כן השיב הזית החדלתי את דשני אשר בי יכבדו אלהים ואנשי' כו' לומר אם הכבוד היה נמשך ממני תמיד הייתם מתכבדים בי אך החדלתי דשני כלומר הנה לא יבצר מהיות זמן שהחדלתי דשני שהוא ממתיקת הזתים עד שובו לטעון שהוא רוב השנה נמצא שאין כבוד נמשך תמיד ממני ואיך תתכבדו בי אם גם ממני נמנע כבוד גדול כזה של אלהים ואנשים ואני משולל ממנו ובראותם שאין הנאת הכבוד בקשו הנאת המועיל וילכו אל התאנה שבה תאנים טובות ומתוקות ליהנות מהם ותאמר הנה החדלתי את מתקי ואת תנובתי הטובה אחר שנלקטו תאני ממני באופן שאין ההנאה ממני מתמדת אז בראות שאין הנאת המועיל הלכו אחר הנאת שמחה ורצון טוב שהוא יין הגפן משל אל המלך שעל ידו שמחים וטובי לב מבטחון מהאויבים ותאמר להם הגפן הנה מאז החדלתי את תרושי ואין שמחתי מתמדת בי ומה גם לשמח את זולתי אז הלכו אל האטד המשולל משלשתן עולם ועד ויאמרו לו לך אתה מלוך עלינו ויהי כשמעו אמר הלא משחקי' אתם בי כי אין בי שום דבר מכל שלשת הדברים שעליהם ימליכו מלך לכן אם באמת אתם אומרים ולא דרך היתול באו חסו בצלי הקטן ואם תהתלו בי תצא אש כו' והנמשל כי אבימלך לא היה לו כבוד כי בן פלגש הוא ולא הנא' ולא שמחת תשועה כי דם אחיו על ראשו ולא יצליח ואדרבה הוא קוץ מכאיב שהרג את אחיו וקל לאחוז בו האש כאטד לשרוף העצי' והם בו:

פסוק כח

ויאמר געל כו'. יראה הפסוק הזה משולל הבנה ופירושו ויאמר געל אל **עבד מי אבימלך ומי שכם** כלומר מאין ולאין זה עם זה מי זה ומי זה כלומר זה משבט אחד ושכם משבט אחר כי נעבדנו בני שכם ואם הוא על כי ירבעל לקח אשה משכם ונמשך בני שכם

אח' האשה להשתעבד הלא זה מעשה **חמור אבי שכם** ששעבד בני שכם אחר דינה לכן מטעם זה **ירובעל וזבול פקידו עבדו את אנשי חמור אבי שכם** המשתעבדים אחר האשה אך לא כן אנחנו ועל כן **ומדוע נעבדנו אנחנו** שאין לנו מדת חמור ואנשיו:

פרק יא

פסוק ו

ויאמר ליפתח כו' הנה ראש הוא כמלך אך קצין הוא שר שוטר ומושל בלבד והנה בלכתם לקחתו לא נדרו לו שיהיה להם לראש רק לקצין ע"כ לא נתפייס ויען להם הלא אתם שנאתם ומדוע. באת' כו' אז ענו ואמרו לכן עתה שבנו אליך לומר על מה שגרשנוך טל כן לא שלחנו לך שליח אחריך כי אם ששבנו בעצמנו לכבודך לתקן את אשר עותנו לפייסך ויצא זה תחת זה וידענו שהקפדת על אמרנו והיית לנו לקצין ולא לראש אך לא אמרנו כך אלא טרם תעשה המלחמה כי אמרנו והיית **לנו לקצין ונלחמה** כו' וטרם תלחם די לך גדר קצין אך עתה עשה זאת איפו ונלחמ' בבני עמון תחלה ואח"כ שתנצח והיית לנו לראש וגם למעלה לא אליו ייחסו המלחמה כי אם אליהם אך עתה שנדרו לעשותו ראש זולת הקדימה אמרו ונלחמת שיהיה הוא הלוחם בעצם אז השיב ואמר הלא אמרתם ונלחמת כו' והיית לנו לרא' הנה הנה תלית' הדבר במה שאלח' אני ירא אני פן ה' יפילם לפני ומלחמתי לא תושיע לי הלא תאמרו לא נדרנו לתתך ראש כי אם בהיות הנצוח ע"י מלחמתך אך לא אם ה' ילחם לכם על כן אמר אם משיבים אתם אותי להלחם כלומר בעצמי ולא אנצח בעצמי כי אם ונתן ה' אותם לפני מבלי אלחם עכ"ז אנכי אהיה לכם לראש ויאמרו זקני גלעד ה' יהיה שומע כו' אם לא כדברך שאף אם לא תלחם יתנם ה' לפניך כן נעשה ולא כדברינו שאמרנו ונלחמ' כו' ועוד הוסיפו מיד בלכתו אליהם כי טרם ילחם שמו אותו לראש ולקצין שהוא שמלבד היותו ראש גם לא יושם אחר לקצין כי אם שהו' לבדו יהיה הראש והקצין וידבר יפתח לפני ה' את דבריו שיהיה לעד ביניהם:

פסוק טו

ויאמר לו כה אמר יפתח לא לקח יש' וכו' הנה בתשובתו זאת יש אריכות דברים ודקדוקים והערות נכרים אין צורך לכותב'. ואומר כי בא להכזיבו בכל אשר אמר אשר אמרת כי לקח ישראל שקר הוא כי **לא**, **לקח ישראל** ולא לבם הלך לקחתם כי אם ה' נתן ומה שאמרת את ארצי לא ארצך ולא של מואב היתה כי אם של אמורי והוא כי עמון ומואב טהרו בסיחון.

פסוק טז
ואשר אמרת בעלותו ממצרים כו' שמורה כי מאז עלו כיונו לקחת את ארצם על שלא קדמום בלחם ובמים בצאתם ממצרים גם זה שקר **כי בעלותם ממצרים וילך ישראל במדבר עד ים סוף** שהיסבו דרך המדבר ים סוף שהוא במזרחה של מצרים ואלו היתה כונת' לקחת ארץ עמון ומואב היה להם לקצר ולבא דרך צפונה של ארץ מצרים לדרומה של ארץ כנען אשר שם עמון ומואב ועוד שגם אחר מ' שנה ויבא קדשה שהוא בצד אדום ולא בצד מואב או עמון ומה שישבו אחר כך מול מואב לא היה כי אם על שלא הניחום אדום לבוא אל ארץ כנען בגבולם כי וישלח מלאכים אל מלך אדום לאמר אעברה נא בארצך ולא שמע ושמא תאמר למה לא שלח אל מלך מואב אך יורה כי אחריה' היו באים לז"א וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה ועל כן לא קרבו אליו כי אם וישב העם בקדם שמארץ אדום.

פסוק יח
והראיה כי לא לב ישראל הלך להצר את מואב ועמון כי הלא הביטה וראה כמה רחקו מהם כי הנה **וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש** כו' **ולא באו בגבול מואב** באופן שלא לקח ישראל כי אם ה' נתן.

פסוק יט
כי הנה **וישלח ישראל מלאכים אל סיחון** כו' שאפילו בהיות חשבון ביד סיחון לא רצו לקחתה כי אם לעבור בה בלבד אלא שעל שלא רצה ויאסוף את כל עמו כו' ואז ה' לקח כי שלא בדרך טבע ויתן ה' אלהי ישראל את סיחון ואת כל עמו ביד ישראל ויכום ויור' ישראל הנה כי ה' לקח וה' נתן לעמו ואם היינו עוברים מצות ה' לקחת עיר מואב לא היה נותן בידם את סיחון ואת ארצו.

פסוק כב
ועל מה שאמרתי כי אינה עתה ארץ מואב כי אם ארץ האמרי כי עמון ומואב טיהרו בסיחון הנני אומר כי **ויירשו את כל גבול האמורי מארנון עד היבק** עד הירדן שהוא כל מה ששאלת כי גבול עמון ומואב.

פסוק כג
ואשר אמרת ועתה השיבה אתהן בשלום לא כן דברת כי ועתה ה' אלהינו הוריש כו' לומר כי הרוגי מלכות נכסיהם למלך לכן אחר שהמלך הקדוש ה' **אלהי ישראל הוריש את האמורי מפני עמו** נכסי האמורי למלך שהוא לעמו שהורישו מפניו ולהם ליירש איתו אך הא' ואתה תירשנה לא כן הוא כי אשר יורשך כו' אותו תירש ואת אשר כו'.

פסוק כה

ושמא תאמר כי אין זו ירושה כי אם שהיה גזל ביד סיחון ובמות הגזלן ישיב לבעליו הראשוני' שהם מואב זה לא יתכן כי האם טוב **טוב אתה מבלק בן צפור**, הרוב רב בדין עם ישראל לומר שהם היורשים אחרי מות הגזלן שהיה קרוב למיתה ואם תאמר שלא רב לקחת בדין שלא ישמעו היה לו לקחת כמוך לומר השיבו אתהן בשלו' או להלחם אך נלחים האם נלחם בם כאשר אתה עושה ואז היה יותר ראוי שעדיין לא החזיקו ישראל במקום ולא עתה השבת כו' שלש מאות שנה ומדוע לא הצלתם בעת ההיא ושמא תאמר כי הלא עתה זה י"ח שנה השליטנו ה' בישראל ומה גם בארץ האמורי כאומרו למעלה וירעצו כו' את כל בני ישראל אשר בעבר הירדן בארץ האמורי כו' ואין זה כי אם שארץ האמורי גזולה היא בידכם על כן השליטנו בחלק ההוא הנה אין זה על שחטאתי לך כי אם על שחטאנו לה' וזהו אנכי לא חטאתי לך כלומר שאם חטאנו לא לך כי אם לה' לכן ישפוט ה' השופט היום בין בני ישראל ובין בני עמון ובאומרו היום כיוון שאם חטאנו ונתחייבנו להשתעבד לבני עמון זה היה בימים ראשונים אך היום כבר שבנו והתודינו והיא ית' שופט באשר הוא שם וזה ה' השופט היום כי ה' הוא השופט דבר יום ביומו:

פסוק לא

והיה היוצא כו' אמר והיה לה' כלומר מעתה אני מקדישו לה' ואז והעליתיהו עילה ויבא יפתח כו' אומרו אין לו ממנו יהיה כי היה מגדל יתום בתוך ביתו או מגדל בן חבירו לתורה שהוא כאלו ילדו שהוא בן ולא ממנו רק זו יחידה לו ממנו ויקרע את בגדיו כקורע על מיתתה ויאמר הכרע וכו' לומר על מיתתך אהיה הכרעה כפולה שאין לי זולתך וזהו הכרע הכרעתיני ואת היית בעוכרי שאם אבקש התרה אצטרך להשפיל עצמי ולהכריע עצמי אצל פנחס להתיר כי אהיה נעכר לפניו ואת גורמת נמצאת את בעוכרי ג"כ ותאמר אליו אבי עשה לי כאשר יצא מפיך ולא תבקש התרה ולא אהיה בעוכריך:

פרק יג

פסוק ב

ויהי איש אחד מצרעה כו' ראוי לשים לב אל ייתור אומרו ולא ילדה כי מי לא ידע שאם היתה עקר' שלא ילדה וכן באומרו את עקר' ולא ילדת. ועוד כי באומרו את עקרה ואומרו והרית יראה שלא הרתה ואיך יאמר הנך הרה האם נתעברה בעוד שהמלאך היה מדב' עמה ויש אמרו שהיה תוך ג' ימים של קליטת הזרע ועודנו מדבר עמה נקלט הזרע ואמר לה הנך הרה. עוד אפשר כי מתחלה אמר **ויהי איש אחד** וכו' **ואשתו עקרה ולא** שילדה

תחלה ואח"כ נתעקרה מחמת חולי או מקרה אחר ואח"כ נתקנה כי אם שהיתה עקר' בטבע שלא ילדה מעולם שהכונה עתה הוא פלא עצום מאד וזה מאמר המלאך הנה נא את עקר' ולא ילדת מעולם ועכ"ז והרית וילדת בן כלומר מה שהורית כבר וילדת בן ולהיות כי עדיין לא הורגש הריונה שהיה בראשית עיבורה למען מאז יזון הולד מראשיתו לא יהיה מאז שאסור לנזיר ולא מדבר טמא וזה יורה אומרו כי הנך הרה שאם היה עובר' ניכר מה חידוש הוא הנך הרה וטעם אל היותו נזיר מן הבטן יתכן במה שראינו שנזכרה רעתם ולא תשובתם כי אחר אשר נאמר ויוסיפו בני ישראל לעשות הרע בעיני ה' ויתנם ה' ביד פלשתים ארבעים שנה מיד הוא אומר **ויהי איש אחד מצרעה** כו' ולא נאמר כי שבו מדרכם ויתן להם מושלים בישראל על כן כשגזרה חכמתו ית' להטיב לעמו בקש איש להשרות עליו רוח ה' לפעמו ולחזקו נגד פלשתים ולא היה מספיק שלמותו לחול שם ה' עליו על כן גזרה חכמתו ית' להכינו מן הבטן בנזירו' שע"י שנזר אלהיו על ראשו יהיה ה' עמו וע"י כן יעשה וגם יוכל ועד ממהר לזה הוא כי כאשר גילחה אשתו מחלפות ראשו נאמר ותגלח את שבע מחלפות ראשו ויסר כחו מעליו שהוא על כי ה' לא היה עליו כאשר בהיות שער נזירותו בו כאומרו ותאמר פלשתים עליך שמשון כו' והוא לא ידע כי ה' סר מעליו:

פסוק 1

ותבא האשה ותאמר לאישה כו' ק' או' לאמר שאינו לאמר לזולת ועוד או' ולא שאלתיהו כו' למה במקום תלה הדבר בהעדר השאלה ובשם בהעדר ההגדה יהיה כי היא ראתה אותו בדמות נביא הנקרא איש האלהים אך ראתה זיו פניו באופן הטלת מורא שנבהלה מראות ושאלה את אישה אולי תדע להבחין וז"א לאמר כי שאלה כדי שיאמר הוא לה מה שישפט בשכלו אם נביא הוא או מלאך וז"א **איש האלהים בא אלי** כלומר איש נביא אך הנה **מראהו כמראה מלאך האלהים** מלובש בתואר איש ומה שיורה זה הוא כי היה נורא מאד זיו פניו מבהיל מטיל אימה והנה ההבחנה היתה אפשרית בא' משני פני' או לשאול לו את מקומי מאיזה עיר הוא או מה שמו אם יאמר שם איש או שם מלאך אמר' הנה על המקום **לא שאלתיהו אי מזה הוא** כי הנה שאלה זאת תורה על היותו ודאי איש ואין השאלה רק לדעת עירו ולמה שראיתיו **נורא מאד לא** ערבתי אל לבו לשאול כאלו לאיש חומרי החשבתיו פן יקפיד אך על שאלת מה שמו שזה אינו מורה על היות ודאי איש כ"א כמסתפקת בזה לא היתה קפידא על השאלה ועל זה איני אומרת שלא שאלתי כי אם שהוא **לא הגיד לי** כלומר אך אנכי לא יבצר ששאלתי לו את שמו כי אם שהוא **לא הגיד לו**:

פסוק ז

ויאמר לי הנך הרה כו' ראוי לשים לב למה לא חיסרה מדברי המלאך אומר ומורה לא יעלה על ראשו והוא יחל להושיע כו' והוסיפה על דבריו אומרה **עד יום מותו**. אמנם הנה חסה על כבוד אישה פן ידאג באומרו למה החשיבה אותה לדבר אליה ולא אליו על כן התחכמה לבלתי אמור אליו שדבר לו כי אם מה שחייבה לעשות בעצמה שהוא **אל תשתי יין ושכר ואל תאכלי כל** טומא' אך ומור' לא יעלה על ראשו ואו' והוא יחל כו' שהוא דבר בלתי נוגע אליה וכך היה יכול לאומרו אליו כמו שאמרו אליה לא הגידה לו פן ידאג על שהחשיב אותה יותר ממנו ולתת טוב טעם אל צוותו אליה לשמור היא דיני נזירות עם היותה היא בלתי נזירה והיה די יהיה הזהירות אל הנער אחר הולדו על כן אמרה לו **עד יום מותו** לומר כי כמו שהקפיד הוא ית' על סוף ימיו שלא יפסק הנזירות כך הקפיד על תחלתן שאפילו מה שניזון במעי אמו מאשר היא אוכלת ושותה יהיה ממה שמותר לנזיר ע"כ אמר' **עד יום מותו**.

פסוק ח

ועל פי הדברים האלה שכונת' היתה לרמוז לו שמה שייחד הדבור אליה היה על היות דבר נוגע אליה שעל כן הסתירה עניין ומורה כו' כי הוא יחל כי ע"כ אמר מנוח בתפלתו **יבא נא עוד אלינו ויורנו מה נעשה לנער היולד** כלומר מה שעד כה לא בא אלינו כי אם אליה בלבד היה על בואו לומר מה שתעשה היא בעצמה אך אם היה על מה שיעשה לנער כך היה הדבור נאות אלי כמו אליה ועל כן עתה יבא אלינו שהוא אל שנינו כי אינו על דבר הנוגע אל האשה כי אם אל הנער היולד והוא דבר שוה לשנינו והוא כי הוא לא ידע כי גם לאשה אמר על מה שנוגע אל הנער כי היתה יותר ראויה להראות המלאך אליה ממנו.

פסוק ט

ועכ"ז **וישמע האלהים בקול מנוח** להראות אל שניהם בהיותם יחד ע"י הכנת האשה שעמו ועל כן בהיותם נפרדים בא אל מקום שהיתה היא בו למען הוא תקראנו ויראה גם אליו באמצעותם וזה **ויבא מלאך האלהים עוד אל האשה** כו' **ומנוח אישה אין עמה** לומר כי אחר ששמע ה' בקול מנוח להראות אל שניהם כמאמרו באומר אלינו היה חפץ ה' לעשות כן אלא שמנוח **אישה אין עמה** שאלו היה עמה אל שניהם היה בא המלאך אך עתה הוצרכה היא לקרא לו לאמר שיבא עמה לשיגלה אל שניהם יחד אז הבין הוא כי היא היתה יותר מוכנת ממנו כי על כן בא אליה ולא אליו כי אם באמצעותה.

פסוק יא
על כן וילך הוא אחרי אשתו לשיהיה הגלוי אליה ובאמצעותה ימשך גם אליו אז ויאמר מנוח הנה אל האשה אמרת הנוגע אליה.

פסוק יב
אך עתה שאני עמה **יבא דברך מה יהיה משפט הנער ומעשהו** כי בדבר זה אני והיא שוים והנה אשר יעשו לנער כבר נאמר באו' ומורה לא יעלה על ראשו שלא יגלחוהו מיום הולדו כי שלא יאכילוהו טומא' או שלא ישקוהו יין אין צריך לאומרו כי קל וחומר הוא מאמו והיה מהראוי יאמר כן המלאך אליו אך הוא ידע כי היא לא גלתה לו שאמר לה ומורה לא יעלה על ראשו מן הטעם האמור על כן גם המלאך לבלתי הכזיבה לא פירש לו רק מה שהיא פירשה לו מכל אשר יצא מגפן כו' וכל טומאה וכו' אך ענין ומורה כו' אמר סתם כל אשר צויתיה תשמור:

פסוק טו
ויאמר מנוח כו'. ראוי לשים לב מה היתה כוונת מנוח בעצירה זו אם הוא כדי להאכילו מגדי העזי' הל"ל ונעשה לך ולא ונעשה לפניך ועו' בתשובת המלאך באומר לא אוכל בלחמך כי הראוי יאמר לא אוכל בבשרך כי מנוח לא הזכיר לו לחם. ועוד או' ואם תעלה עולה ליי' תעלנה מי לא ידע כי העולה ליי' היא. ועוד אומרו כי לא ידע מנוח כו' כי הנה טבע מלת כי לנתינת טעם על הקודם מה שלא יצדק בזה כלל. ועוד למה לא שאל מה שמו מתחלה כי אם אחר ענין זה. ועוד או' מי שמך והראוי יאמר מה שמך.
אך אמר מנוח **נעצרה נא אותך** כלומר לאכול פת לחם וגם ונעשה לפניך בעודך עצור לאכול גדי עזים כלומר קרבן לה' אך חפצנו היא לעשותו לפניך למה כי ה' עמך ועל כן טוב ונכון הוא לעשות קרבן לה' במקום אשר הוא שורה כי משכן ה' אתה שהוא שורה עליך כי עיקר הקרבן הוא במקום השראת שכינה כי על כן נבחר מזבח אשר במקדש.

פסוק טז
אז השיב על ראשון ראשון אם לאכול אי אפשר **לא אוכל בלחמך** כלומר כי מלאך אני כי אם לחם אבירים ועל מה שאמרת ונעשה לפניך כו' מה צורך תעשה בפני הלא לה' תעלנה ואם יהיה בפני הלא יראה כי אלי אתה זובח ולא לה' אשר הוא שורה בי ועל כן טוב טוב הוא שלא בפני וכל זה שאמר לו **לא אוכל בלחמך** כו' הוא על **כי לא ידע מנוח כי מלאך** ה' הוא וע"כ אמר אליו דברים שיבין וישכיל כי מלאך ה' הוא כי לחם אנשים לא יאכל ושלא טוב לזבוח לפניו בל יראה כזובח לאלהים בלתי לה'.

פסוק יז
ועכ"ז לא הבין כי אם שנסתפק כי עד כה חשב כי איש אלהים הוא ועתה ע"י הדברים האלה נכנס ספק בלבו ולגלות הדבר שאל את שמו ואמר **מי שמך כו'** לומר הנה אפשר כי מלאך אתה ועל כן אמרת לא אוכל בלחמך ואם כך **הוא מי שמך** ורמז לו כי אם מלאך הוא קרוב הדבר כי מיכאל הוא כי אשר בא לבשר את שרה על עבורה הוא אשר בא לבשר עתה על עיבור אשתו וז"א מי ולא אמר מה לרמוז על מיכאל ואם איש אלהים אתה ומה שאמרת לא אוכל בלחמך הוא כי לחשיבותך אינו כדאי תאכל בלחמי א"כ לפחות אהיה כדאי לכבד ולהזמין את זולתך קטון מערכך מהקרובים אליך בבואו מזכיר שמך שיאמר לאיש אלהים פלוני אני **וכי יבא דברך** בפיו וכבדנוך בהיטיב לו.

פסוק יח
אז השיב לו **למה זה תשאל לשמי** והנכון באמת הוא מז"ל במדרש רבה. שאמרו כי לפי פעולת המלאך משתנה שמו ולכן עתה שבאתי על עסק נזירות שנאמר בו איש כי יפליא כו' אני נקרא פלאי.

פסוק יט
ובראו' מנוח כי החלוקה האחת מלהסעיד אותו איננה עשה השנית והיא להעלות הגדי עזי' והמנחה ליי' **ויעל על הצור** ליי' שהוא שהעלהו ליי' קרבן ושמא תאמר הלא המלאך אמר שלא יעלה העולה לפניו פן יראה כי לא לה' היה מקריב כי אם למלאך ואיך היה עתה מעלה העולה לפניו לז"א ומפליא לעשות כו' לומר כי אותו שהפליא והפריש עצמו לעשות מנוח העולה הוא המלאך לא היה לפני העולה כי אם מרחוק במקום שמנוח ואשתו עומדין ומביטי' איך אש מן השמים בא ואוכל העולה שם היה גם הוא מביט עמהם באופן שלא יראה כי אליו היו מקריבים כי אדרבה הוא היה עם המקריבים מביט אל העולה וזהו ומפליא לעשות שהוא המלאך עם מנוח ואשתו שלשתם רואים כי מעמד שלשתם היה יחד שלשתם רואי' ולא שהיה הוא אשר נעשת לו העולה ומנוח ואשתו לבדם רואים.

פסוק כ
אך **ויהי בעלות הלהב מעל המזבח** שמבלי ישימו אש של מטה בא אש מן השמים במזבח ומשם עלה השמימה אז המלאך נדבק באש ההוא מהאלהים ויעל השמימה ובעלותו נמצאו רואים כי מגו תלתא כי עד כה המלאך שהוא מפליא לעשות ומנוח ואשתו היו רואים אך עתה שהמלאך עלה השמים **מנוח ואשתו רואים** כלומר לבדם

מש"כ בתחלה כי אם שלשתם כמדובר אז ידע מנוח כי מלאך ה' הוא מה שאין כן עד כה כי אם שהיה מסתפק ומה שאז ידע הוא מנוח אך אשתו מתחלה ידעה:

פסוק כב

ויאמר מנוח אל אשתו כו' הלא יראה העדר גדול לומר **כי אלהים ראינו** אחר שהכתוב מעיד כי אז ידע מנוח כי מלאך ה' הוא ואיך סיכל מה שכבר ידע. אך יהיה כי ראה אש המזבח עולה השמימה ומה גם שיש ה"א בסוף תיבה וה"א בראשה שהוא להורות הפלגת העליה עד עצם השמים אז אמר בלבו הלא אש המזבח אין מעלה להם השמימה ועוד ראה המשך המלאך בלהב ההוא ועולה בו אז שפט בדעתו כי אין זה כי אם שהשכינה באה לקבל הריח ניחוח והוא הלהב שעל אש מן השמים שבמזבח ועל כן בראות המלאך את השכינה היא האלקים דבק בה ויעל השמימה על כן אמר הנה אלקים ראינו:

פסוק כג

ותאמר לו אשתו כו' לבא אל הענין נשים לב אל אמירת מנוח מות נמות למה זה כפל המיתה וכן אל אומרו ולא יסף עוד מלאך ה' הראה אל מנוח כו' קודם למאמר מנוח מות נמות כו', ואומר' כי הנה ידוע מרז"ל כי טרם סילוק האדם מן העולם הנפש רואה את השכינה ואז מתרצה לצאת אלא שאם צדיק הוא לא תפרד ממנה ואם בלתי צדיק הוא אחר שהתראות אל הנפש מסתלקת השכינה ומניחתה ונבא אל הענין אמר כי בראות מנוח כי את האלקים ראה לפי דעתו כמדובר ושראה שעלה אפילו המלאך ולא שב אמר בלבו אין זה כי אם שאיזה עון עשינו מתחלה ונתחייבנו מיתה ולסלקנו נתגלית השכינה לנו כמות כל אדם ע"י גלוי שכינה אלא שלהיותינו חייבים לא דבקה בה נפשנו ואפילו המלאך לא יסף עוד להראה כי ביאת המלאך לא היה כי אם אגב השכינה וקרה לנו כחייבים המתים שהשכינה נגלית ומיד מסתלקת וזהו מות נמות מיתה כפולה אחת הטבעית שנית גם באותו עולם כי לא כשרים אנו כי על כן נסתלק אחר הראותה כמקרה פטירת הפשעים על כן השיבה אשתו ואמרה לו חפץ ה' להמיתנו על כי נתחייבנו מקודם **לא לקח מידנו עולה ומנחה** אם רשעים היינו בעינו ועוד טענה שנית שאם גלוי השכינה היה על היות עת סילוק למה **הראנו את כל אלה** שהוא גם את המלאך שאם התגלות שכינה היה על היות עת למות לא היה מתראית כי אם השכינה בלבד ולא גם המלאך וזהו **ולא הראנו את כל אלה** ועוד טענה שלישית שאם העת היתה עת למות אין דרך. לעת כזאת להשמיע בשורה כזאת שיולד לנו בן ושיהיה נזיר מן הבטן כי אם ענייני אותו העולם וזהו **וכעת לא השמיענו כזאת** שהיא כהעת הזאת לא השמיענו כבשורה זאת:

פסוק כד

ותלד האשה כו'. הנה השמש יש לו נרתק כמשז"ל ובתוך הנרתק הוא מאיר ובצאתו מנרתקו תלהט רשעים ומרפ' לצדיקי' כמשז"ל על פסוק הנה יום בא לה' בוער כתנור כו' וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא כן היה שמשון שבהיותו בנרתקו הוא בטן אמו שם היה אור כי היה נזי' מן הבטן ובצאתו תלהט פלשתים וירפא את ישראל הנקראים צדיקי' על כן קראתו שמשון מגזירת שמש כי הוא יחל להושיע את ישראל ולא קראתו שמש כי אם שמשון להיותו קטן כענין אישון שהוא מגזיר' איש אלא שלהיותו קטון נקר' אישון כענין האמינון ואמר הכתו' כי גם נדמה לשמש שבצאתו אורו מועט והולך ואור עד נכון היום כך הוא עד שגדל לא נתברך וזהו **ויגדל הנער ויברכהו** ה' ואח"כ ותחל רוח ה' לפעמו שהוא יותר מהברכה הנזכרת:

פרק יד

פסוק א

וירד שמשין כו'. כשהלך יהודה למקום שלקח בת איש כנעני שאז"ל שעל הנשואין ההם נאמר בגדה יהודה כו' ובעל בת אל נכר ונאמר שם וירד יהודה אך בתימנתה אשר שם לקח את תמר נאמר הנה חמיך עולה תמנתה אמנם בשמשון בלכתו שם לקחת בת ערלים נאמר וירד כי ירידה היתה לו וזהו **וירד שמשון תמנתה** כלומר כי מה שליהודה היתה שם עליה היתה שם לשמשון ירידה וזהו **וירד שמשון תמנתה** אך זולתו עלה תמנתה ובזה נחה שקטה קושייתם ז"ל אם תמנתה היא למטה או למעל'.

פסוק ב

וירא אשה כו' ויאמר לאביו ולאמו קחו אותה כלומר גיירוה באופן תצדק בה קיחה דהיינו קדושין ובאומר' אליו האין בבנות אחיך כו' כי אתה הולך לקחת אשה מפלשתי' הערלים השיב ואמר אותה קח לי כי היא ישרה לומר איני שם לב אל עמה כי אם אליה וזהו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני לא עמה הערלים ובהתגיירה כקטנה שנולדה דמיא והם לא ידעו כי מה' הוא שבדרך שאדם רוצה בה מוליכין אותו והוא תואנה הוא מבקש ליאחז בפלשתים ולא בלי תואנה כי הלא בעת ההי' פלשתים מושלים בישראל אז וירד עם אביו ואמו תמנתה לקחת אותה והגיעו לכרמי תמנתה מקום הפך נזירותו שם רמז לו ה' כי פגיעתו רעה באשה שבא ליקח בכפיר הבא לקראתו ועכ"ז לא יעזבהו ה' כי בדרך שהוא רוצה בה מוליכים אותו כי כאשר ישסע הכפיר ישסע גם את פלשתים עם שלא כרצונו יתברך הוא דרך זה ולא הגיד לאביו ולאמו פן יבינו הרמז ויסירוהו מלבו

וע"י שלא הגיד נמשך שוירד אביו וידב' לאשה שאלו הגיד לא היה מדבר לה כי הלא מה שותישר הוא בעיני שמשון אך לא בעיני אביו ואמו ואלו ידעו הרמז גם דבר לא היו מדברים לה גם כיון כי גם היא עם שהודות לו לא מלב שלם כי היא ישרה בעיניו אך לא הוא בעיניה:

פסוק טו

ויהי ביום השביעי כו' ראוי לשים לב כי אחר אומרו ולא יכלו להגיד החידה שלשת ימים היה לו לומר ויהי ביום הרביעי **ויאמרו לאשת שמשון** כו' או ולא יכלו להגיד ששת ימים **ויהי ביום השביעי ויאמרו** כו'. ועוד שאם הם **אמרו לאשת שמשון פתי** כו' ביום השביעי ואז ותבך אשת שמשון עליו איך אומר אח"כ ותבך עליו שבעת הימים כו' **ויהי ביום השביעי** ויגד לה כו' הלא היא לא ידעה הדבר עד יום השביעי ואיך בכתה כל שבעת הימים.

אין ספק כי שמשון לא רצה לחלל קדושת סעודות שבת באכול כל יום שבת קדש עם פלשתים ערלים על כן אחשוב כי יום שבת היה יום רביעי למשתה ואותו היום פירש מה' והם המשיכו המשתה ובכן אחר שלא יכלו להגיד החידה שלשת ימים שהם יום רביעי וחמשי וששי **ויהי ביום השביעי** הוא יום השבת ע"ד אומרם ז"ל על יום השביעי האמור בושתי ובירחו אז שהיה יום רביעי למשתה **ויאמרו לאשת שמשון פתי את אישך** כו' כי הוא לא היה אתם ולא הרגיש בלכתם לדבר אתה ומיד ביום ההוא ותבך אשת שמשון עליו כו' ויאמר לה הנה כו' אז חזרה יום יום ותבך עליו עד סוף השבעת הימים וזהו ותבך עליו שבעת הימים שהוא כל תשלום השבעה מיום הד' ובאומרו שבעת ימים אשר להם המשתה כלומר להם ולא לו כי הוא לא היה במשתה יום הרביעי כי שבת היה וגם לסמוך לזה אומר **ויהי ביום השביעי** שהוא שביעי למשתה ולא לשביעי של שבוע כשביעי הנזכר:

פסוק כ

ותהי אשת שמשון כו'. מאומרו למרעהו הוא שהוכנה לו ע"י שדוכין והיה א' משלש רעיו וזהו **אשר רעה לו** על כן בא לכונסה ואמר אבואה אליה כי לא נשאת למרעהו ועל כן אמר ולא נתנו אביה שאם לא כן גם בעלה היה מערב אז כעס על כל עם הארץ שלא מיחו וילכוד שועלים ויפן זנב אל זרב ויתן לפיד א' בין שני הזנבות כאשר עשו לו שנתנו איש אחר בינו ובין אשתו והפלשתי' כעסו על אביה שלא נתנה לו וכעסו עליו שעשה להם הרעה הגדולה בשריפה אשר שרף על כן שרפו את אביה על שלא נתנה לו וגרם רעתם ואת האשה כדי שלא יקחנה כי משודכת בלבד היתה למרעהו על כן אמר להם

שמשון אם תעשון כזאת כלומר אם יאות לכם לשרוף את אשתי כדי שלא אקחנה על כן לא אחדל מכם על שעשיתם רצוני באביה כי אם נקמתי על ששרפת' אותה ואחר אחדל על כן ויך כו' ובדרך הזה יצדק אומרו כאשר עשו לי כן עשיתי להם:

פרק טז

פסוק א

וילך שמשון עזתה כו' הלא כמו זר נחשב איש אשר ה' אתו ויבא אל אשה זונה כי גם דלילה אמרו רז"ל שגיירה ועוד אומרו לעזתים לאמר כי הל"ל ויאמרו העזתים. ועוד כי מה צורך לומר בא שמשון הנה ומה גם כי הלא ידוע להם היה. ועוד אומרו ויסבו איזה סיבוב היה זה כי לא פורש ועוד אומרו ויארבו לו כל הלילה בשער העיר כי אם היו בשער איך לא ראוהו כשעקר הדלתו' ועוד או' עד אור הבקר והרגנוהו כי הלא טוב טוב היה באישון לילה.

ויתכן כי האשה זונה היא מופקרת לכל בני העי' ודעתה מעורב' עם כל' ותודיע לכל כי בא שמה ויתקבצו יחד ויכה בה' כדרכו וזהו ויבא אליה שהוא בלילה ויבא אליה לא כדרך כל הארן כי אם כדי שלעזתים לאמר שהוא לעזתים תלך היא לאמר בא שמשון הנה ואז ויסבו השומעים להודיע לכולם יתקבצו יחד ויארבו בשער העיר ששמו עצמם במקום נסתר בל ירא סמוך לשער העיר למען בבואו לצאת לא יוכל לברוח ויצאו מן המארב ויקומו עליו מאחריו פתאום ואמרו בלבם טוב הדבר להחריש ולא נשמיע דבר ולא נצא מן המארב עד אור הבקר למען יהיה בטוח משמש עם הזונה כל הלילה ויחלש וילאה וירדם באור בקר ונהרגהו והוא ישן וזהו ויתחרשו כל הליל' כו' על כן מה עשה קם בחצי הלילה עודם מחרישים במארבם סמיך לשער ויאחוז בדלתות כו' בעודם מחרישים ונחבאים ולא הרגישו וישם על כתפיו כו':

פסוק ד

ויהי אחרי כן כו' ויעלו כו' הם חששו פן לא תחפוץ במיתתו על כן לא אמרו לה להורגו כ"א לענותו וכן אמרה לו ובמה תאסר לענותך:

פסוק ט

והארב כו' אומרו **ולא נודע כחו** הלא יקשה כי הלא אין ידיעת כח גדול מזה. ועוד שלא נאמר כן בב' הנסיונות האחרות. אך יהיה ביתרים הללו לא התחזק לנתקן לשים כח לנתק כי אם כפתיל שהריח אש שמאליו נשרף וניתק כך היו כניתקין מאליהן באשר ה' אתו באופן שלא נודע כח שלו כי היה נראה לרואים יותר השגחה מכח איש אך במתרים

העבות הוצרך כח מה כי על כן שם נאמר וינתקם כחוט שהוא כחוט בלתי מריח אש מה שאין כן בראשון שנאמר בו בהריח אש ובג' גם כן נאמר ויסע את היתד הארג כו' שלא היה רק כמשיע בכח ומה שלא נשמר בפעמים האחרות אפשר שבאומרה **פלשתים עליך שמשון** לא היו באים עליו כי אם שהיו ממתינים עד ראותם אם לא יוכל לנתקם ויבאו. ובראו' שניתקן לא קרבו ועלה בדעתו שלא היתה אומרת כך רק לראות אם ונתקם לדעת זו כחו ועכ"ז בפעם הד' לא היה מגיד דבר אם לא שהיתה נשמטת מתחתיו בעת תשמיש לשיטול זרע לבטלה כמשז"ל שזהו אומרו ותאלצהו כו':

פסוק כא

ויאחזוהו כו' באומרו ויהי טוחן כו' ארז"ל שכל א' היה מביא לו אשתו שתלד גבורים כמותו והלא כמו זר נחשב אם לא שנאמר שהיה כל אחד מביא אשתו ומשמש עמה לפניו כדי שעל ידי הסתכלה בשמשון תלד מבעלה כיוצא בו:

פרק יט

פסוק כב

המה מטיבים את לבם כו' או' לאמר יראה בלתי צודק אך יאמר כי היו שמים לב אם **יאמרו אל האיש** צא אלינו או אל בעל הבית שיוציאנו וישכימו ויאמרו כי **אל האיש בעל הבית הזקן** ראוי **לאמר הוצא את האיש אשר בא אל ביתיך** והוא לעשות לו כבוד שיהיה ברצונו ולא בעל כרחו.

פסוק כג

אז ויצא אליהם ויאמר אל אחי כלומר אם היות שאל אחי אתם כי אני אפרתי ואתם בני ימיני עכ"ז אל תראו לבלתי חוש על כבודי **אחרי אשר בא האיש הזה אל ביתי** ועו' שנית מפני הענין בעצמו לטמאו בזכור וזהו אל תעשו הנבלה הזאת.

פסוק כה

ובראות האיש האורח שמפני כבודו היה מפקיר בתו אז אמר טוב תתי את פלגשי מלתת האיש הבעל הבית את בתו בעבורי ועל כן **ויחזק האיש בפילגשו** כו'.

פסוק כט

ואחרי כן נתחה לנתחיה להבעית את העם כי כל הרואה יאמר לא נהיתה כזאת ויבהלו כי לא ידעו מה הוא ואמרו שימו לכם עליה ולא אמרו שימו לבכם כ"א שימו לכם לרמוז יצא לכם ואין לב לדעת מה זה ועל מה זה ואין לומר נדבר ונשאל מה זה ואחרי שנדע נתייעץ מה נעשה כי לית דין צריך בשש כי ודאי רעה גדולה היא לכן טרם נדבר ראוי

להתקבץ יחד כדרך הנועצים ואח"כ נדבר וזהו עצו ודברו זה אחר הקבוץ נשאל ונדבר על הדבר.

פרק כ

פסוק א

וכן עשו כי מיד **ויצאו כל בני ישראל** איש איש ממקומו ותקהל כל **העדה כאיש אחד** ויתקבצו והוקמו פנית וראשים של כל העם לחקור ולדרוש ולהתייעץ כי כל ישראל היו כאחד בקהל עם ה' ואיך יהיו כלם מדברים על כן הוקמו הראשים: או יאמר ויתיצבו נצבים ועומדים פנות צבאות כל העם כל שבטי ישראל במיתון.

פסוק ג

עד שוישמעו **בני בנימין כי עלו בני ישראל המצפה** והוא כי אמרו אולי בשומעם יבאו שבט בנימין להנצל ולומר כי לא היתה אשמת כלם כ"א קצת בני בליעל ונתנם לכם או נודעה אנו בהם משפט אך לא כן היה כ"א שוישמעו **בני בנימין כי עלו בני ישראל המצפה** כלומר ולא שמו לב לבא להתנצל אז הראו כי גם ידם עמהם לבלתי ייסרם ולהחזיק ביד בני שבטם אז היחלו בני ישראל ויאמרו דברו ונוכחה איך היה הדבר הרע לעשות בהם משפט.

פסוק ד

ויען האיש הלוי ויאמר הגבעתה אשר לבנימין באתי כו' כיוון להטיל אשמת דבר על כל העיר והשבט אשר גדלו אנשי בליעל ביניהם כאלו ועל כן לא אמר בני בליעל מהגבעה.

פסוק ה

כי אם **ויקומו עלי בעלי הגבעה** כאלו אדוני הארן הם הנענשים על שלא מיחו בידם ושגדלום ביניהם **ויסובו עלי את הבית לילה** כלו' עשו כאנשי סדום שנסבו את הבית על המלאכים ועל דבר כזה **לילה אותו דמו להרוג** אם אעכב בידם מלהתעולל בי **ואת פלגשי ענו ותמות** ואוחז בפלגשי כו' ואשלחה בכל כו' והוא לומר כי גם שמן הדין אפשר לומר כי פלגש אין בביאתה מות אין זאת עון פרטי אלי כ"א כולל וחרפה כוללת לכל ישראל וזהו כי עשו זמה לומר כי נתועדו רבים וז"א עשו וגם זמה ונבלה וזה וזה בישראל שאומרו בישראל חוזר אל הזמה ואל הנבלה והוא כי היא זמה של פריצות לומר ביד רמה בפרסום הוצא את האיש לרבעו לעיני הכל וגם הוא נבלה בישראל כי יצא שם חרפה על כל האומות כי מדת סדום זאת ישנה בישראל והיא נבלה וחרפה רבה כלומר ואתם תביטו אליכם ולא אלי ולא תעשו בגיני וזהו הנה כלכם יהודים הבו לכם כלומר

על הנוגע לכם דבר ועצה הלום כלו' עלי ולא על העבר כ"א הלום על העתיד שלא יוסיפו בני עולה לעשות פריצות כזה אם לא תייסרום תוכחת מגילה כלומר ומעתה אני מסתלק על שלי ומניח הדבר לכם אז ויקם כל העם ויאמרו מה שראוי לאמר הוא לא נלך איש לאהלו כו' ואין צריך מיתון כ"א ועתה זה הדבר כו':

פסוק יב

וישלחו כו'. אמרו הנה הראוי היה שאתם בקרב מחניכם תשפטו עול זה אך למה שלא באתם אלינו להתנצל יורה כי אתם מחזיקים בידם ועל כן מה שראוי לאמר הוא מה הרעה **אשר נהיתה בכם** כלומר כאלו בכם כלכם היתה הרעה כי לא מחיתם ולא באתם להתנצל.

פסוק יג

לכן לא נאמר לכם שתשפטום אתם כ"א **ועתה תנו את האנשים** ונמיתם אנחנו יען כי לא לכם עשות משפט זה כי אתם כנוגעים בדבר. או יאמר ועתה כלומר קודם הקבוץ הלז היה מקים לומר כי לכם המשפט ולא לנו אך ועתה תנו כו' כ"א אחר כל החרדה הזאת לא נעשה אנחנו חרפה תהיה לנו ולא אבו אז נעשו כל בני בנימין אשמים כמחזיקים ידי עושי רשעה חלילה על כן חייבו את נפשם.

פסוק יד

ומה גם כי התאספו כלם להלחם עם ישראל אחר שהם קראו להם שלום תחלה ולא עוד אלא שבני בנימין התאספו בפירוש **לצאת למלחמה עם בני ישראל** אך בני ישראל התפקדו ולא למלחמה כ"א לקרא תחלה לשלום ולימלך בשכינה וזהו שבבנימין נאמר ויאספו כו' למלחמה ובישראל לא נאמר למלחמה כ"א כל זה איש מלחמה.

פסוק יח

אך לא יבצר שיתיעצו בה' ועל כן **ויקומו ויעלו בית אל וישאלו** כו'. ולבא אל הענין נשית לב מה זו שאלה מי יעלה בתחלה ולא אמרו נעלה או נחדל כאשר בפעם הג' ואף גם בשלישי' לא זאת היתה השאלה הנאותה כ"א התתנם בידינו וגם בשנית מה הוא סגנון השאלה האוסיף לגשת כו' ולא אמרו האלחם **עם בני בנימין**.

אך הנה אין ספק כי המה לא ידעו כי קצף ה' על שלא נתקבצו על פסל מיכה שהיה על דבר כבוד ה' כי התמדת העון הגדול ההוא נעשה כעבות העגלה ויאטם את לבם אך לא נתנו לב כ"א על הדבר הלזה בעצמו אם היו אשמים בני מות כל השבט על שלא מיחו אם לאו כי גם הבני בליעל לא היו חייבים מיתה מן הדין אם לא על הפרסום והפריצות כבני סדום שנסבו על הבית על עון סקילה ביד רמה ולענות נפש עד המיתה ע"י זמה

על כן היה חילול ה' בדבר וראוי על פרצה כזו לגדור גדר מעין אותו שסקלו על שרכב על הסוס בשבת מטעם זה על כן לא ידעו ישראל אם הסכימה דעת עליון לחייב את כל השבט על דבר זה ועל כן לא ערבו את לבם לשאל בפירוש אם אלחם עם בנימין רק מי יעלה בתחלה אמרו בלבם אם לפניו ית' הם בלתי אשמים ישיב לנו לא תעלו ואם הם אשמים על שלא נתנו להם את הרשעים כ"א אדרבה התאספו להלחם עם ישראל ישיב שבט פלו' יעלה בתחלה ובכלל הדבר הוא כי אשמים הם אך לא רצו להזכיר בשאלה בפירוש האלחם **עם בני בנימין** אולי לא היה רצון אלהי והיה מעין ר' פלוני שהיה רעב ודבר בעיר ולא שאל כ"א על הלחם לבדו כי אין שואלים ב' דברים ובכלל תת הלחם היה העדר הדבר כי אין נותנים לחם למתים כך שאלו על הקודם לעלות תחלה ובכלל הוא מציאות העליה אך לפניו ית' ב' הכתות היו אשמים אלו על שלא מיחו על פסל מוכה ואלו על שלא די שלא מיחו על עושי רשעה כ"א גם לא נתנום ביד המוחים ואדרבה ערכו אתם מלחמה ע"כ לא השיב רק דבר היולי יהודה בתחלה כלו' בכלל זה הוא כי חייבום הם אך לא אמר אתנם בידכם והם חשבו כי לא עליהם גם הם קצף ה' והבינו כי בכלל מאתים מנה.

פסוק כ

ויערכו מלחמה ונפלו כ"ב אלף איש כמספר אותיות התורה שהוא על ע"א שלא ביטלו ששקולה ככל התורה והם לא הבינו וחשבו אולי לפניו ית' אינם בני תמותה בני ימיני ומה שנא' להם יהודה בתחלה היה ליפול הם תחלה על שיהודה נתן נפשו על בנימין תחלה ועתה מבקש המיתו.

פסוק כג

על כן בפעם הב' לא שאלו אם יעלו אליו להלחם כ"א אם יוסיפו לגשת בלבד כלומר ליראם או להתרות בם שיתנו הבני בליעל כי חשבו כי לא היה רצון אלקי להלחם בם אז השיב הוא ית' עלו אליו לומר כי בני מות הם כלומר ונפילתכם מסיבה אחרת היא ובשמעם כן קרבו להם ולא התחילו להלחם כי עדיין לבם נוקפם כ"א ויקרבו כו' והמתינו עד שבט בנימין יצאו וישחיתו עוד י"ח אלף איש.

פסוק כה

וגם זה רמז על עוזבם אל חי בעד כלב מת הוא פסל מיכ' ועדיין לא הבינו וישאלו בשלישית האוסיף עוד לצאת למלחמה כי חייבים הם או אם אחדל כי אינם חייבים כלום אז השיב הוא ית' עלו כי מחר אתננו בידך כי חייבים הם והנה לא היה צריך תחבולות כי ה' יתנם בידם כ"א שכוונו באורבים לנתקם מן העיר ברוב כעסם למען

תהיה להם המלחמה פנים ואחור ויאבד מנוס מהם שלא יוכלו לימלט העירה כי אם יפלו כלם והיה כעסם רב באומרם היתכן כי בשבט בנימין לא היתה מעיירותיה' או קצת מהשבט שהיה רע בעיניהם המעשה הרע ההוא וזה אחשוב בכונת מקרא שכתוב ואיש ישראל התפקדו לבד מבנימין כי הלא יקשה כי מי לא ידע כי לבד בנימין הם אך כיוון לדבר נגד כללות השבט שלא נמצאו בשבט לפחות באשר לא מיושבי הגבעה המה מי שירע הדבר בעיניו להיות ידם עם בני ישראל ולמנות אתם נגד שאר השבט המחזיקי' ביד עוברי עבירה כ"א שלא היה איש שהלך עם, כללות שאר ישראל וז"א לבד מבנימין כי לא היו בכללם איש מבנימין וכן לא יעשה כי עושי רשעה גם לבני שבטו ישנאו והוא עצמו ענין פ' וישמעו בני בנימין כי עלו בני ישראל המצפה שהוא כי שמעו ולא באו גם הם לא להיות ידם אתם ולא לבא להתנצל או להשתדל בקרב שבטם למוסרם על כן מיד דברו לפעול כמדובר בקודם:

פרק כא

פסוק ג

ויאמרו למה ה' כו'. נראה שניחמו על אשר עשו לבנימין שנצטערו ויאמרו כו' וע"כ לתקן אמרו מי אשר לא עלה בקהל כו' לתת לבנימין מבנות אשר לא עלו ואיך יאמר אח"כ וינחמו בני ישראל על בנימין כו' ושאח"כ אמרו מה נעשה להם לנותרי' כו' ויאמרו לתקן מי א' משבטי ישראל אשר לא עלה כו' שהו' לתת להם מבנותיהם והלא הניחום ובקשת התיקון כבר נאמר. אמנם יהיה כי בתחלה באו' למה ה' כו' לא היה ניחום על בני בנימין כ"א שבהיותם בוכים היו אומרים למה ה' כו' שבדאגת צרתם היו אומרים מה היה העון שגרם כל הרעה הזאת וזהו למה ה' **אלהי ישראל היתה זאת בישראל** כו' ועל כן ממחרת העלו עולות ושלמי' ועוד לסלק אשמה אמרו מי אשר לא עלה בקהל כו' כי השבועה הגדולה היתה כו' לאמר מות יומת כלומר לכן נקיים השבועה להמיתם ויהיה תיקון לנפשותינו אך עד כה לא ניחמו על בנימין אמנם אחרי כן ניחמו עליהם וזהו וינחמו בני ישראל אל בנימין כו' ואז לתקן הנותרים לתת להם נשים אמרו מי אחד משבטי ישראל וימצאו מיושבי יבש גלעד ארבע מאות נערה בתולה כו' וישלחו כל העדה וידברו אל בני בנימין כו' ויתנו להם הנשי' כו' והנה התיקון הזה היו עושי' אם היו מוצאים עיירות אחרות שלא עלו המצפה כאנשי יבש גלעד אך לא מצאו להם כן והנה היה אפשר לומר כי עתה ע"י ארבע מאות נשים לא יגדע השבט כי ת' אנשים יולידו מהן בנים ובנות אך אמר כי והעם נחם לבנימין כי גם שלא יגדע השבט לא יבצר מהיות פרצה בשבטי

ישראל לישאר כל שאר הנותרים בלי נשים וזהו העם נחם כו' כי עשה ה' פרץ כו' על כן ויאמרו זקני העדה הן אמת כי יש ירושת פליטה מה לבנימין מאשר היו כיורשים לאנשי יבש גלעד אך עדיין מעותדים לימחה השבט בהיות אלף ושלש מאות איש בלי נשים ומה יעשו וגם יתקוטטו על הארבע מאות נשים מי יקחם ויתרגש לימחות השבט לכן ויאמרו הנה חג ה' כו':

פסוק כב

והיה כי יבאו כו'. הנה הכתוב הלז מעורבב הבנה ויתכן כי אמרו **כי יבאו אבותם או אחיהם לריב אלינו ואמרנו אליהם** הנה על שלש כתות אפשר להתרעם או עלינו שצוינו לעשות ולא קיימנו השבועה או על החוטפי' או עליכם שאינכם קמים אליהם להוציא את בנותיכם מידם והנה עלינו אין אשם כי **חנונו אותם כי לא** משורת הדין עשינו כי אם בתורת חן והשעה צריכה לכך וגם לא על החוטפי' כי יאמרו לכם **לא לקחנו איש אשתו במלחמה** כ"א ברשות עשינו וגם לא עליכם אשם **כי לא אתם נתתם להם** ואם תאמרו כי הן אמת שלא נתתם אך עתם תקחום מהם לא כן הוא כי כעת תאשמו אם תריבון אתם כי ברשות עשו:

פסוק כד

ויתהלכו כו'. אמר שלא אמרו שאר שבטים לחטוף משבטים אחרים כ"א **איש לשבטו ולמשפחתו** וגם לא לקחו מנחלות בנימין החרבות כ"א הניחו נחלות כ"ו אלף איש למעט מזער הנותרים עם היות כי בימים ההם אין מלך כו' כי לקחו מוסר מאשר נעש' לבנימין וז"א בימים ההם כו':

תם ונשלם ספר שופטים